

Weidevogels in het
weidevogelkerngebied in de
provincie Utrecht in 2016

Roy Slaterus

Sovon-rapport 2016/35

Weidevogels in het weidevogelkerngebied in de provincie Utrecht in 2016

Roy Slaterus

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Provincie Utrecht

provincie :: Utrecht

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2016

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Provincie Utrecht

Wijze van citeren: Slaterus R. 2016. Weidevogels in het weidevogelkerngebied in de provincie Utrecht in 2016. Sovon-rapport 2016/35. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Roy Slaterus

Opmaak: John van Betteray

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Onderzoeksgebied	5
3. Werkwijze	7
3.1. Doelstelling en methode	7
3.2. Veldwerk	7
3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens	7
3.4. Weersomstandigheden	8
4. Resultaten	9
4.1. Algemeen	9
4.2. Aantallen	9
4.3. Dichtheden	12
4.4. Grutto	17
4.5. Purperreiger en Zwarte Stern	18
5. Duiding van de resultaten	21
6. Conclusies en aanbevelingen	43
Verwijzingen	45
Bijlage	47
Bijlage 1. Gecorrigeerde oppervlaktes per deelgebied	47

Samenvatting

In het voorjaar van 2016 werd meer dan 16.000 hectare aan agrarisch gebied in de provincie Utrecht geïnventariseerd op weidevogels. Het betrof het weidevogelkerngebied, met uitzondering van de daarin aanwezige reservaten. Er werden vier gebiedsdekkende inventarisatierondes uitgevoerd. De werkwijze kwam overeen met die van het Broedvogelmonitoring Project (BMP). In totaal werden er in het onderzoeksgebied 5758 territoria van alle onderzochte soorten tezamen vastgesteld. Dit komt neer op een gemiddelde dichtheid van 36,0 territoria per 100 hectare (of ca. 38,5 wanneer het onderzoeksgebied iets scherper zou zijn begrensd, waardoor gebouwen, wegen, wateren, bossages enzovoorts erbuiten vallen). De talrijkste soorten waren Kievit (1887 territoria), Grutto (1380), Tureluur

(596), Scholekster (581) en Krakeend (322). Van Tafeleend, Patrijs, Kwartelkoning en Kemphaan werden geen territoria vastgesteld.

Meer dan de helft van het onderzoeksgebied – namelijk 9119 hectare – is ook tijdens eerdere grootschalige inventarisaties in 2006 en 2009 op weidevogels onderzocht. Een vergelijking van de resultaten laat zien dat de meeste soorten in deze periode fors in aantal zijn afgenomen. Zo daalde dichtheid van alle onderzochte soorten tezamen in dit deel van het onderzoeksgebied van 71,6 territoria per 100 hectare in 2006, naar 59,1 in 2009 en 38,3 in 2016. Vergelijkbare afnames zijn bekend van agrarische (grasland)gebieden elders. Vooral de Kievit is op veel plekken sterk afgenomen. De toename van de Krakeend past eveneens in het landelijke beeld.

Tureluur. Foto: Albert de Jong

1. Inleiding

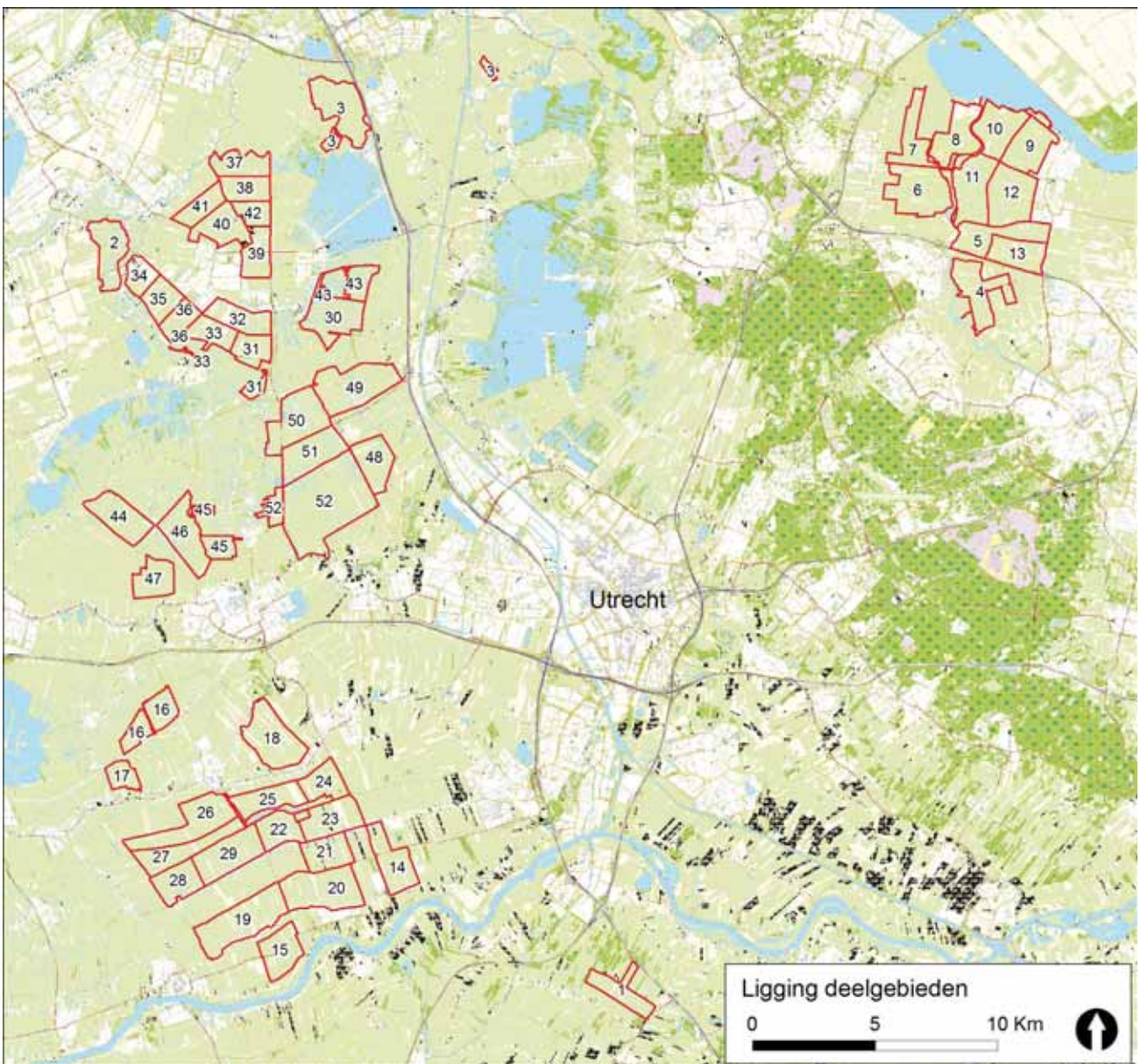
In het voorjaar van 2016 werd tussen eind maart en half juni meer dan 16.000 hectare aan agrarisch gebied in de provincie Utrecht geïnventariseerd op weidevogels. Het betrof het weidevogelkerngebied, met uitzondering van de daarin aanwezige reservaten. Deze inventarisatie werd uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland in opdracht van Provincie Utrecht. Het primaire doel was het bepalen van de dichtheden aan weidevogels per gebied. Deze informatie wordt gebruikt bij het opstellen van het beleid voor weidevogels en in de dialoog met de collectieven over het gevoerde beheer. Er werden daartoe vier gebiedsdekkende inventarisatierondes uitgevoerd binnen het broedseizoen. De werkwijze kwam overeen met die van het Broedvogelmonitoring Project (BMP).

Namens Provincie Utrecht waren Frank Bos en Gerard Kamperman betrokken bij de totstandkoming en begeleiding van deze inventarisatie. Een woord van dank gaat uit naar de vele landeigenaren

voor het verlenen van toestemming voor het betreden van hun percelen. Ook coördinatoren van de betreffende collectieven worden bedankt voor hun bijdragen aan het onderzoek, te weten Johan Benschop (Alblasserwaard-Vijfheerenlanden), Betty Blok en Tanneke Burggraaf (Hollandse Venen), René Faber (Rijn, Vecht en Venen), Rob Kole (Eemland), Leo Kramer (Lopikerwaard) en Anton de Wit (Rijn en Gouwe Wiericke). Bert van Dijk van Staatsbosbeheer gaf toestemming voor het betreden van een terrein grenzend aan percelen van het collectief Hollandse Venen. Het veldwerk werd uitgevoerd door inventarisatiemedewerkers van Sovon, te weten Niels Godijn, Albert de Jong, Frank Majoor, Marc van Leeuwen, Sido Rondaan, Sjouke Scholten, Roy Slaterus en Rik van der Starre. Inhoudelijke begeleiding werd verzorgd door Wolf Teunissen. Het benodigde kaartmateriaal werd vervaardigd door Lara Marx en de opmaak van het rapport werd verzorgd door John van Betteray.

Grutto. Foto: Albert de Jong

Figuur 1. Ligging en begrenzing van de in 2016 onderzochte deelgebieden.

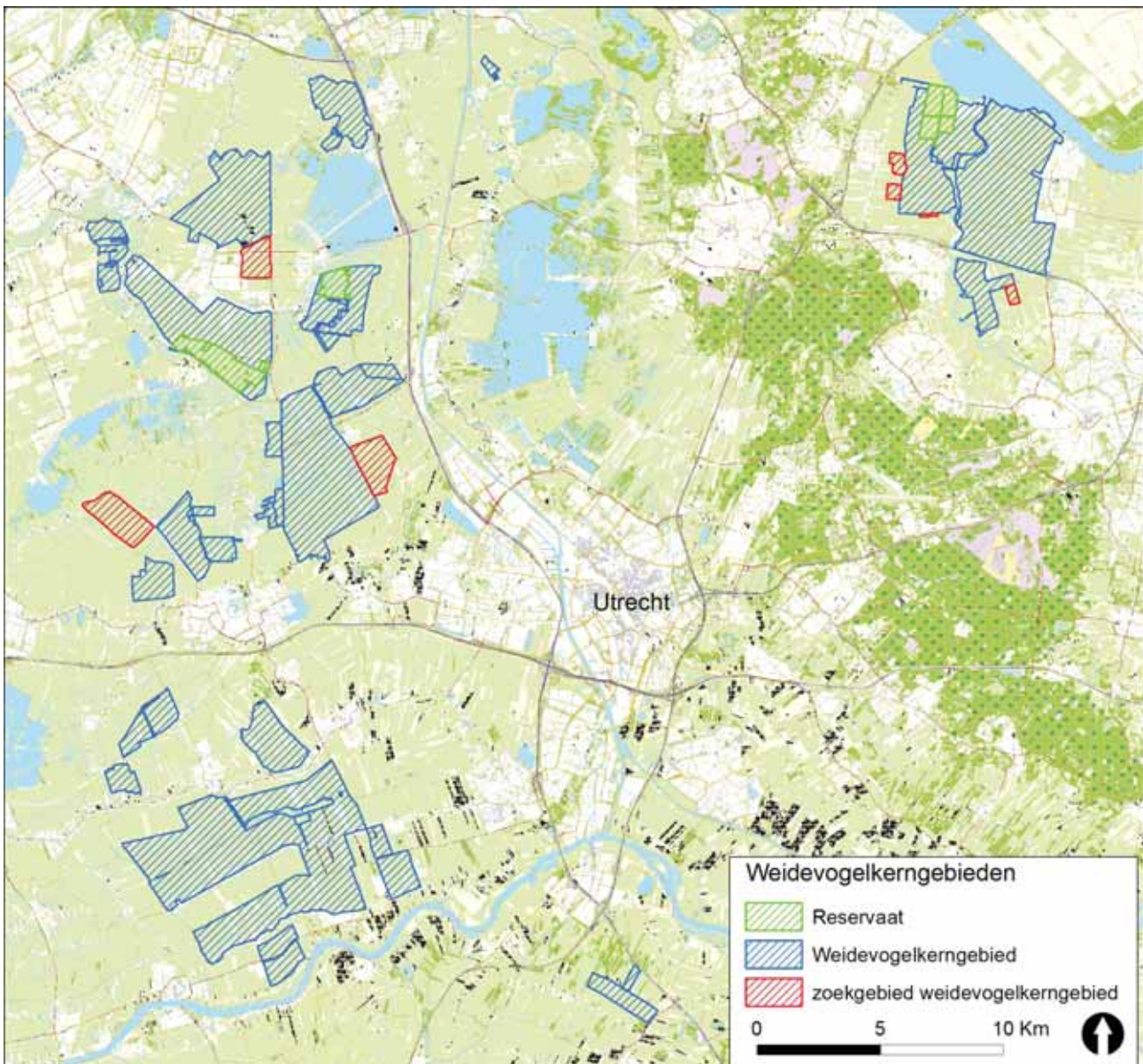
2. Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied is gelegen in zes regio's waarvoor een beschikking agrarisch natuurbeheer 2016-2021 is afgegeven door de provincie en waarvoor jaarlijkse beheerplannen door het collectief worden opgesteld, namelijk Rijn, Vecht en Venen, Eemland, Hollandse Venen, Rijn en Gouwe Wiericke, Lopikerwaard en Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (zie tabel 1 en figuren 1 en 2).

Voor het uitvoeren van het veldwerk werd het onderzoeksgebied opgedeeld in 52 deelgebieden. Het betreft merendeels grasland, dat in gebruik is als wei- of hooiland, maar ook bouwland komt voor. In totaal gaat het om ca. 16.013 hectare; dit is inclusief aanwe-

Tabel 1. Totale oppervlakte aan geïnventariseerde terreinen per collectief in 2016.

Collectief	Oppervlakte (ha)
Rijn, Vecht en Venen	7073,9
Eemland	3418,6
Hollandse Venen	245,0
Rijn en Gouwe Wiericke	401,7
Lopikerwaard	4647,0
Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	227,1
totaal	16.013,3

Figuur 2. Begrenzing van het weidevogelkerngebied in de provincie Utrecht; de reservaten zijn binnen deze opdracht niet geïnventariseerd en worden in dit rapport buiten beschouwing gelaten.

zige wateren, wegen, bebouwing en (erf)beplanting. In tabel 2 worden de deelgebieden en hun oppervlaktes opgesomd. Hierbij moet worden opgemerkt,

dat de opgegeven namen als globale omschrijving dienen te worden beschouwd; deze kunnen enigszins afwijken van de gangbare topografische aanduiding.

Tabel 2. Onderzochte deelgebieden in 2016.

Plotnr	Naam	Collectief	Oppervlakte (ha)
1	Vianen	Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	227,1
2	Bloklandpolder	Hollandse Venen	245,0
3	Vechtvallei	Rijn, Vecht en Venen	472,6
4	Polder Zeldert	Eemland	357,9
5	Polder de Haar 1	Eemland	332,0
6	Zuidpolder	Eemland	454,6
7	Noordpolder-Eemnes	Eemland	260,3
8	Maatpolder	Eemland	322,2
9	Bikkerspolder NO	Eemland	316,5
10	Bikkerspolder NW	Eemland	316,6
11	Bikkerspolder ZW	Eemland	383,5
12	Bikkerspolder ZO	Eemland	413,1
13	Polder de Haar 2	Eemland	261,9
14	Polder Lopikerkapel	Lopikerwaard	306,0
15	Polder Cabauw	Lopikerwaard	265,5
16	Ruige Weide	Rijn en Gouwe Wiericke	278,2
17	Polder Groot Hekendorp	Rijn en Gouwe Wiericke	123,5
18	Snelrewaard	Lopikerwaard	423,2
19	Polder Lopik West	Lopikerwaard	529,7
20	Polder Lopik Oost	Lopikerwaard	476,9
21	Zuidelijk Benedeneind	Lopikerwaard	249,6
22	Noordelijk Benedeneind West	Lopikerwaard	218,4
23	Noordelijk Benedeneind Oost	Lopikerwaard	311,9
24	Willeskop Oost	Lopikerwaard	215,6
25	Willeskop West	Lopikerwaard	266,9
26	Hoenskop Noord	Lopikerwaard	445,6
27	Hoenskop Zuid	Lopikerwaard	312,3
28	Polder Polsbroek West	Lopikerwaard	243,6
29	Polder Polsbroek Oost	Lopikerwaard	381,8
30	Donkereind	Rijn, Vecht en Venen	351,0
31	Wilnis Veldzijde ZO	Rijn, Vecht en Venen	242,7
32	Wilnis Veldzijde N	Rijn, Vecht en Venen	242,5
33	Wilnis Veldzijde W	Rijn, Vecht en Venen	196,2
34	Polder Derde Bedijking N	Rijn, Vecht en Venen	148,6
35	Polder Derde Bedijking Midden	Rijn, Vecht en Venen	192,3
36	Polder Derde Bedijking Zuid	Rijn, Vecht en Venen	158,7
37	Polder Groot Mijdrecht Noord	Rijn, Vecht en Venen	218,8
38	Polder Groot Mijdrecht Midden	Rijn, Vecht en Venen	203,4
39	Waverveen	Rijn, Vecht en Venen	218,8
40	Polder de Eerste Bedijking Zuid	Rijn, Vecht en Venen	270,6
41	Polder de Eerste Bedijking Noord	Rijn, Vecht en Venen	177,5
42	Polder Groot Mijdrecht Zuid	Rijn, Vecht en Venen	137,0
43	Demmerik	Rijn, Vecht en Venen	154,9
44	Polder Zegvelderbroek	Rijn, Vecht en Venen	310,1
45	Polder Kamerik	Rijn, Vecht en Venen	152,5
46	Polder Zegveld	Rijn, Vecht en Venen	346,0
47	Polder Rietveld	Rijn, Vecht en Venen	224,3
48	Polder Portengen	Rijn, Vecht en Venen	264,3
49	Groot en Klein Oud Aa Oost	Rijn, Vecht en Venen	497,6
50	Groot en Klein Oud Aa West	Rijn, Vecht en Venen	425,7
51	Polder Kockengen Noord	Rijn, Vecht en Venen	349,4
52	Polderd Kockengen Zuid	Rijn, Vecht en Venen	1118,4
		totaal	16.013,3

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling en methode

De inventarisatie diende informatie te geven over de dichtheid aan weidevogels in de aangegeven gebieden.

Met betrekking tot de methode golden de volgende eisen:

1. De gebieden moesten gebiedsdekkend worden onderzocht. Het betrof alle percelen met een voor weidevogels belangrijk agrarisch gebruik (grasland en bouwland) gelegen in het landelijk gebied.
2. De inventarisatie moest worden uitgevoerd in vier rondes en betrouwbare informatie geven over de dichtheid aan weidevogels, te weten Grutto, Kievit, Scholekster, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele kwikstaart, Zomertaling, Slobeend, Patrijs, Kuifeend, Krakeend, Wintertaling, Kempmaan, Wulp, Tafeleend, Bergeend, Knobbelzwaan, Watersnip, Kwartel en Kwartelkoning. De waarnemingen moesten ingetekend worden volgens de richtlijnen uit Handleiding Broedvogel Monitoring Projecten (BMP) (van Dijk & Boele 2011).
3. Locaties van foeragerende Zwarte Sterns en Purperreigers moesten eveneens worden ingetekend.

3.2. Veldwerk

Alle gebieden zijn gebiedsdekkend geïnventariseerd. Dat houdt in dat insteken gemaakt zijn over percelen om moeilijk vanaf openbare wegen te overzichte gebieden te bekijken. Voor het betreden van percelen of kavelpaden is door de inventarisatiemedewerkers vooraf toestemming gevraagd aan de eigenaren. Notaties van waargenomen vogels vonden plaats volgens de richtlijnen van het BMP en werden via mobiele invoer opgeslagen. Daarbij is gebruik gemaakt van een tablet (veldcomputer) en het programma Avimap. Via autoclustering werden deze omgezet in territoria (broedparen), ten einde dichtheden te kunnen berekenen (aantal territoria per 100 hectare). Dankzij de mobiele invoer zijn de waarnemingen nog dezelfde dag beschikbaar voor inzage voor personen die hiertoe gemachtigd zijn. Bij deze inventarisaties hadden coördinatoren van de collectieven Rijn, Vecht en Venen, Eemland en Lopikerwaard en Provincie Utrecht de mogelijkheid om direct de in hun gebieden ingevoerde gegevens te bekijken (en eventueel te gebruiken voor het beheer); coördinatoren van Rijn en Gouwe Wiericke, Hollandse Venen en Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, elk met slecht

één of twee deelgebieden binnen deze inventarisatie, ontvingen de gegevens per e-mail. Voor iedereen met toegang tot de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) komen de gegevens beschikbaar in november 2016.

De inventarisatie is uitgevoerd in vier rondes en leverde nauwkeurige informatie op over de aantallen, de verspreiding en de dichtheid van de territoria van weidevogels. De rondes werden uitgevoerd tussen eind maart en half juni met ten minste 10 dagen tussen elke ronde, conform de richtlijnen van het BMP. De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en duurden tot in het begin van de middag; veel weidevogels zijn dan over het algemeen actief en derhalve goed te inventariseren. De af te leggen route werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. Gelet werd op territorium- en nestindicatief gedrag. Zang- en baltswaarnemingen waren het talrijkst en daardoor erg belangrijk. Waarnemingen als alarmeren, afleidinggedrag, nestvondsten en 'uitgevlogen' jongen (pullen) zijn vanzelfsprekend ook gebruikt.

3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van een adequate broedcode, ingevoerd via een tablet. Later zijn deze ingevoerd in het autoclusterprogramma van Sovon en geïnterpreteerd conform de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011). Voordelen van dit programma zijn dat alle veldwaarnemingen digitaal beschikbaar zijn en dat de interpretatie transparant en reproduceerbaar is. De ligging van de territoria kan vervolgens eenvoudig worden weergegeven in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten die in dit rapport zijn opgenomen, zijn gemaakt met behulp van het GIS-programma Arc-GIS.

Specifiek voor Grutto zijn de territoria ook bepaald conform het monitoringprotocol 14.011 (Beheermonitoring weidevogels Utrecht, zie <http://www.ndff.nl/overdendff/validatie/protocollen/14-011-beheermonitoring-weidevogels-utrecht/>), zoals werd toegepast bij de grootschalige inventarisaties in 2014 en 2015. Dit protocol gaat uit van twee telrondes (Slaterus & Majoor 2014, 2015). De bevindingen hiervan worden besproken in paragraaf 4.4.

Alle verzamelde waarnemingen alsmede de daarvan afgeleide territoria zijn na afloop van deze inventa-

risatie digitaal opgeleverd aan Provincie Utrecht en de betreffende collectieven. De territoriumstippen zullen in het najaar van 2016 worden toegevoegd aan de NDFF.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2016 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat. De weersomstandigheden waren over het algemeen

gunstig voor het verrichten van een broedvogelinventarisatie; slechts enkele veldbezoeken werden gestaakt vanwege een plotselinge weersomslag. Maart was vrij koud, zonnig en aan de droge kant en april vrij koud, nat en iets zonniger dan normaal. Opvallend was een gure periode in de tweede helft van april. Voor het opgroeien van weidevogelpulpen – in deze tijd van het jaar met name Kievit – zal dat ongunstig zijn geweest. De indruk bestaat dat het voedselaanbod behoorlijk achterbleef bij dat in warmere en vochtigere voorjaren.

De omstandigheden verbeterden in mei; het was toen juist zeer warm en vrij zonnig en er viel een normale hoeveelheid neerslag. Weidevogels met latere broedsels – denk aan Scholekster en Tureluur – zullen hiervan geprofiteerd hebben. Juni verliep zeer nat, somber en warm; voor opgroeiende weidevogels was dat vermoedelijk niet ongunstig.

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en hoeveelheid neerslag) in de periode maart-juni 2016, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

Maand	Temperatuur		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2016	Ref	2016	Ref	2016	Ref
Maart	5,4	6,2	148	125	54	68
April	8,7	9,2	195	178	62	44
Mei	14,5	13,1	232	213	54	61
Juni	16,8	15,6	163	201	118	68

Grutto. Foto: Albert de Jong

4. Resultaten

4.1. Algemeen

Voor het derde jaar op rij is door Sovon een groot-schalige weidevogelinventarisatie uitgevoerd in de provincie Utrecht. In dit hoofdstuk worden de resultaten gepresenteerd voor 2016. Voor de bijbehorende verspreidingskaarten wordt verwezen naar hoofdstuk 5. Omdat de deelgebieden onderling verschillen in oppervlakte, laten de resultaten zich beter vergelijken wanneer wordt omgerekend naar dichtheden. Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 4.3, waar tevens de belangrijkste bevindingen per deelgebied worden benoemd. Voor een duiding van deze bevindingen wordt verwezen naar hoofdstuk 5.

De voorgaande twee inventarisaties (Slaterus & Majoor 2014, 2015) waren primair gericht op het in kaart brengen van de grutto populatie; deze informatie is gebruikt bij het vaststellen van de begrenzing van het weidevogelkerngebied. Er werden toen twee bezoeken uitgevoerd tussen 1 april en 10 mei.

De overige weidevogels werden ook ingetekend om een beeld te krijgen van hun verspreiding. Omdat de criteria om te bepalen of er sprake is van een territorium per soort verschillen (zie van Dijk & Boele 2011), was het voor deze soorten alleen mogelijk om grove schattingen van de dichtheden te maken. Vooral voor de laat in het voorjaar broedende soorten, zoals eenden, Scholekster en Tureluur, was het beeld onvolledig. De inventarisatie van 2016 leverde daarentegen wel nauwkeurig bepaalde territoria op. Voor een overzicht naar dichtheden uit eerdere jaren wordt verwezen naar hoofdstuk 5.

4.2. Aantallen

In de tabellen 4-12 worden de vastgestelde aantallen territoria per deelgebied gepresenteerd. Omwille van de leesbaarheid van de tabellen zijn onderzochte soorten waarvan geen territoria werden vastgesteld weggelaten.

Tabel 4. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Rijn, Vecht en Venen in 2016.

Plotnr	3	30	31	32	33	34	35	36
Oppervlakte (ha)	472,6	351,0	242,7	242,5	196,2	148,6	192,3	158,7
Knobbelzwaan	10	5	2	1	1	1	2	1
Bergeend	1	8	8	7	4	0	2	3
Kuifeend	3	13	4	1	0	2	2	8
Krakeend	23	7	17	7	2	2	4	6
Slobeend	6	7	4	1	0	0	0	1
Scholekster	21	19	8	16	10	7	16	15
Kievit	92	16	32	61	39	31	54	17
Watersnip	0	0	1	0	0	0	0	0
Grutto	42	25	23	9	39	3	24	11
Tureluur	33	10	13	5	17	2	6	3
Veldleeuwerik	5	0	0	1	3	0	0	0
Gele Kwikstaart	2	0	0	1	0	1	0	0
Graspieper	15	0	1	3	0	0	0	0

Tabel 5. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Rijn, Vecht en Venen in 2016 (vervolg).

Plotnr	37	38	39	40	41	42	43	44
Oppervlakte (ha)	218,8	203,4	218,8	270,6	177,5	137,0	154,9	310,1
Knobbelzwaan	1	0	1	4	2	0	1	4
Bergeend	2	8	7	3	3	6	1	0
Kuifeend	2	0	0	3	0	1	3	1
Krakeend	5	5	5	9	7	3	2	5
Slobeend	2	2	0	4	1	1	0	3
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	1
Scholekster	8	13	15	10	9	9	3	12
Kievit	19	42	42	31	30	26	8	33
Grutto	24	34	32	45	14	29	5	36
Tureluur	12	17	9	24	9	19	3	10
Gele Kwikstaart	0	0	0	0	1	0	0	0
Graspieper	4	2	0	5	4	5	1	0

Tabel 6. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Rijn, Vecht en Venen in 2016 (vervolg).

Plotnr	45	46	47	48	49	50	51	52
Oppervlakte (ha)	152,5	346,0	224,3	264,3	497,6	425,7	349,4	1118,4
Knobbelzwaan	4	9	1	6	2	3	6	16
Bergeend	0	4	0	1	3	0	0	5
Kuifeend	2	4	2	0	6	9	6	3
Krakeend	2	5	3	2	8	5	4	10
Slobeend	4	6	1	3	2	2	1	9
Zomertaling	0	1	1	0	0	0	0	0
Scholekster	8	20	9	1	12	16	11	27
Kievit	45	28	29	31	17	22	12	132
Grutto	20	18	51	16	14	30	14	122
Wulp	0	2	0	0	0	0	0	0
Tureluur	12	19	12	3	6	13	4	31
Veldleeuwerik	0	0	12	0	1	0	0	20
Gele Kwikstaart	0	0	1	0	0	0	0	0
Graspieper	0	0	3	0	1	0	0	16

Tabel 7. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Eemland in 2016.

Plotnr	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Oppervlakte (ha)	357,9	332,0	454,6	260,3	322,2	316,5	316,6	383,5	413,1	261,9
Knobbelzwaan	12	3	8	2	2	4	2	7	8	1
Bergeend	0	0	2	0	1	0	3	0	0	0
Kuifeend	1	1	1	6	2	1	1	4	1	1
Krakeend	4	4	20	12	6	4	7	9	6	3
Slobeend	1	2	3	8	2	1	5	0	0	1
Zomertaling	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0
Wintertaling	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Scholekster	11	10	24	12	11	7	9	13	15	7
Kievit	32	19	65	45	76	17	30	31	39	28
Watersnip	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Grutto	14	11	57	59	70	11	22	34	26	17
Wulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Tureluur	14	3	36	34	29	5	20	11	8	5
Veldleeuwerik	2	0	10	7	0	1	1	7	3	0
Gele Kwikstaart	0	0	0	4	4	1	3	0	2	2
Graspieper	9	4	22	18	8	2	4	10	11	3

Tabel 8. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Hollandse Venen in 2016.

Plotnr	2
Oppervlakte (ha)	245,0
Knobbelzwaan	5
Bergeend	5
Kuifeend	12
Krakeend	7
Slobeend	2
Scholekster	10
Kievit	7
Grutto	5
Tureluur	5

Tabel 9. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Rijn en Gouwe Wiericke in 2016.

Plotnr	16	17
Oppervlakte (ha)	278,2	123,5
Knobbelzwaan	2	2
Bergeend	0	1
Kuifeend	2	4
Krakeend	6	3
Slobeend	5	7
Scholekster	12	4
Kievit	16	13
Grutto	28	9
Tureluur	8	3
Gele Kwikstaart	1	0
Graspieper	4	1

Tabel 10. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Lopikerwaard in 2016.

Plotnr	14	15	18	19	20	21	22
Oppervlakte (ha)	306,0	265,5	423,2	529,7	476,9	249,6	218,4
Knobbelzwaan	3	4	1	5	5	2	1
Bergeend	0	1	0	5	7	0	0
Kuifeend	1	4	5	7	9	0	1
Krakeend	7	12	5	20	11	2	3
Slobeend	1	5	2	8	9	0	1
Zomertaling	0	1	1	1	2	0	0
Scholekster	7	11	13	14	9	7	13
Kievit	34	69	63	32	45	14	28
Watersnip	0	0	0	1	0	0	0
Grutto	14	23	45	47	44	11	14
Tureluur	3	7	10	12	19	4	6
Veldleeuwerik	7	0	18	6	15	5	5
Gele Kwikstaart	6	0	1	0	1	0	0
Graspieper	4	0	2	0	0	1	1

Tabel 11. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Lopikerwaard in 2016 (vervolg).

Plotnr	23	24	25	26	27	28	29
Oppervlakte (ha)	311,9	215,6	266,9	445,6	312,3	243,6	381,8
Knobbelzwaan	2	0	1	8	2	5	4
Bergeend	0	0	0	3	1	1	0
Kuifeend	0	0	1	2	2	6	2
Krakeend	0	1	2	6	3	5	4
Slobeend	0	0	0	6	6	3	3
Zomertaling	0	0	0	3	0	0	1
Kwartel	0	0	2	0	0	0	0
Scholekster	8	8	8	13	11	6	8
Kievit	30	38	66	41	38	19	30
Grutto	10	16	18	27	20	12	22
Tureluur	3	5	11	18	10	3	7
Veldleeuwerik	3	0	12	6	17	1	0
Gele Kwikstaart	1	0	0	1	0	0	0
Graspieper	0	0	0	4	3	0	3

Tabel 12. Aantallen territoria per deelgebied in collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in 2016.

Plotnr	1
Oppervlakte (ha)	227,1
Knobbelzwaan	1
Bergeend	1
Kuifeend	1
Krakeend	2
Slobeend	1
Scholekster	5
Kievit	33
Grutto	14
Tureluur	5
Graspieper	3

4.3. Dichtheden

Totaalbeeld

In totaal werden er in het onderzoeksgebied 5758 territoria van alle onderzochte soorten tezamen vastgesteld. Dit komt neer op een gemiddelde dichtheid van 36,0 territoria per 100 hectare; hierbij is gerekend met een totale oppervlakte van 16013,3 hectare (maar zie de opmerkingen over de begrenzing van het onderzoeksgebied in de volgende alinea). In totaal 29 deelgebieden eindigden onder dit gemiddelde en 23 erboven. Positieve uitschieters waren onder meer de deelgebieden 7 Noordpolder bij Eemnes (80,3 terr/100 ha), 42 Polder Groot Mijdrecht Zuid (72,3), 8 Maatpolder bij Eemnes (65,5) en 45 ten

Tabel 13. Deelgebieden met lage en hoge dichtheden of andere opmerkelijke bevindingen; het vermelde aantal territoria heeft betrekking op alle onderzochte soorten tezamen.

Plotnr	Terr	Opp (ha)	Dichtheid	Opmerkingen
49	72	497,6	14,5	Lage dichtheid maar bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 16,1
51	58	349,4	16,6	Lage dichtheid
9	54	316,5	17,1	Lage dichtheid
5	57	332,0	17,2	Lage dichtheid
43	27	154,9	17,4	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 19,4
26	138	445,6	31,0	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 36,4
34	49	148,6	33,0	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 47,1
52	391	1118,4	35,0	Hogere dichtheden in delen van dit omvangrijke deelgebied
32	113	242,5	46,6	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 54,8
31	113	242,7	46,6	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 62,1
39	111	218,8	50,7	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 63,4
33	115	196,2	58,6	Dichtheid bij gecorrigeerde oppervlakte ca. 68,9
45	97	152,5	63,6	Hoge dichtheid maar tamelijk klein deelgebied
8	211	322,2	65,5	Hoge dichtheid en gelegen naast reservaat
42	99	137,0	72,3	Hoge dichtheid maar tamelijk klein deelgebied
7	209	260,3	80,3	Hoge dichtheid en gelegen naast reservaat

westen van Kamerik (63,6). Deelgebieden met tegenvallende dichtheden waren bijvoorbeeld 49 bij Portengen (14,5), 51 ten zuidwesten van Kockengen (16,6), 9 bij Eemdijk (17,1), 5 bij Eembrugge (17,2) en 43 bij Vinkeveen (17,4). Hierbij moet worden opgemerkt dat de deelgebieden verschillen in omvang en dat uitschieters – zowel naar boven als beneden – eerder in kleine deelgebieden te verwachten zijn dan in grote (zie ook tabel 13).

In de tabellen in dit hoofdstuk worden de berekende dichtheden, oftewel het aantal territoria per 100 hectare, van de aangetroffen weidevogelsoorten weergegeven. De vermelde oppervlaktes betreffen de gebieden zoals begrensd in figuur 1, inclusief daarin aanwezige wateren, wegen, bebouwing en (erf)beplanting. Wanneer de exacte oppervlaktes van uitsluitend agrarische percelen (beschikbaar zijn en

zouden worden gebruikt, dan vallen die dichtheden iets hoger uit. Voor een vergelijking op het niveau van deelgebieden volstaan echter de hier vermelde waarden. Ook bij weidevogelinventarisaties in de provincie Utrecht in 2014 en 2015 was een soortgelijke wijze van begrenzing aan de orde (zie Slaterus & Majoor 2014, 2015). Alleen in de onderstaande overzichtstabel over het totale onderzoeksgebied (en in hoofdstuk 5) zijn dichtheden berekend aan de hand van de totale oppervlakte (16.013,3 ha) en van de geschatte oppervlakte aan percelen (14.969 ha, zie bijlage 1).

Van Tafeleend, Patrijs, Kwartelkoning en Kempphaan werden binnen het onderzoeksgebied in het geheel geen territoria vastgesteld. Zeldzame soorten die niet op de lijst van te onderzoeken soorten stonden maar wel aangetroffen werden, waren Bontbekplevier

(één territorium in deelgebied 8 in Eemland), Kleine Plevier (losse territoria in deelgebieden 20, 24 en 25 in de Lopikerwaard), Visdief (twee territoria in deelgebied 31 in Rijn, Vecht en Venen) en Zwarte Stern (11 territoria in deelgebied 31, twee in 44, 11 in 47 en 5 in 50 in Rijn, Vecht en Venen).

Tabel 14. Totale aantallen territoria en de daarvan afgeleide dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) in alle in 2016 onderzochte deelgebieden tezamen. Weergegeven zijn de dichtheden berekend aan de hand van de totale oppervlakte (16.013,3 ha) en van de geschatte oppervlakte aan percelen (14.969 ha, zie bijlage 1).

Soort	Aantal terr.	Dichtheid
Kievit	1887	11,8-12,6
Grutto	1380	8,6-9,2
Tureluur	596	3,7-4,0
Scholekster	581	3,6-3,9
Krakeend	322	2,0-2,2
Knobbelzwaan	185	1,2
Graspieper	177	1,1-1,2
Veldleeuwerik	168	1,0-1,1
Kuifeend	153	1,0
Slobeend	142	0,9
Bergeend	107	0,7
Gele Kwikstaart	33	0,2
Zomertaling	18	0,1
Watersnip	3	0,0
Wulp	3	0,0
Kwartel	2	0,0
Wintertaling	1	0,0
Tafeleend	0	0
Patrijs	0	0
Kwartelkoning	0	0
Kemphaan	0	0
Totaal	5758	36,0-38,5

Rijn, Vecht en Venen

Met maar liefst 24 deelgebieden en een totale oppervlakte van 7073,9 hectare beslaat deze regio bijna de helft van het totale onderzoeksgebied. De gemid-

delde dichtheid van alle onderzochte soorten tezamen kwam voor deze regio uit op 38,3 territoria per 100 hectare. De hoogste dichtheden aan weidevogels

Tabel 15. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Rijn, Vecht en Venen in 2016.

Plotnr	3	30	31	32	33	34	35	36
Oppervlakte (ha)	472,6	351	242,7	242,5	196,2	148,6	192,3	8,7
Knobbelzwaan	2,1	1,4	0,8	0,4	0,5	0,7	1,0	0,6
Bergeend	0,2	2,3	3,3	2,9	2,0	0	1,0	1,9
Kuifeend	0,6	3,7	1,6	0,4	0	1,3	1,0	5,0
Krakeend	4,9	2,0	7,0	2,9	1,0	1,3	2,1	3,8
Slobeend	1,3	2,0	1,6	0,4	0	0	0	0,6
Scholekster	4,4	5,4	3,3	6,6	5,1	4,7	8,3	9,5
Kievit	19,5	4,6	13,2	25,2	19,9	20,9	28,1	0,7
Watersnip	0	0	0,4	0	0	0	0	0
Grutto	8,9	7,1	9,5	3,7	19,9	2,0	12,5	6,9
Wulp	0	0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	7,0	2,8	5,4	2,1	8,7	1,3	3,1	1,9
Veldleeuwerik	1,1	0	0	0,4	1,5	0	0	0
Gele Kwikstaart	0,4	0	0	0,4	0	0,7	0	0
Graspieper	3,2	0	0,4	1,2	0	0	0	0
Totaal	53,5	31,3	46,6	46,6	58,6	33,0	57,2	41,0

werden opgetekend in de deelgebieden 42 Polder Groot Mijdrecht Zuid (72,3 terr/100 ha), 45 ten westen van Kamerik (63,6), 38 Polder Groot Mijdrecht Midden (60,5) en 47 ten zuiden van Zegveld (55,7). In onder meer de deelgebieden 49 bij Portengen (14,5 terr/100 ha maar zie tabel 13), 51 ten zuidwesten van Kockengen (16,6) en 43 bij Vinkeveen

(17,4) werden juist lage dichtheden vastgesteld. De aanwezigheid van de Zwarte Stern als broedvogel is karakteristiek voor deze regio. Bijzonder waren verder enkele territoria van Watersnip en Wulp. Zomertaling komt her en der nog voor. De dichtheden van Veldleeuwerik en Graspieper waren over het algemeen erg laag.

Tabel 16. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Rijn, Vecht en Venen in 2016 (vervolg).

Plotnr	37	38	39	40	41	42	43	44
Oppervlakte (ha)	218,8	203,4	218,8	270,6	177,5	137	154,9	310,1
Knobbelzwaan	0,5	0	0,5	1,5	1,1	0	0,6	1,3
Bergeend	0,9	3,9	3,2	1,1	1,7	4,4	0,6	0
Kuifeend	0,9	0	0	1,1	0	0,7	1,9	0,3
Krakeend	2,3	2,5	2,3	3,3	3,9	2,2	1,3	1,6
Slobeend	0,9	1,0	0	1,5	0,6	0,7	0	1,0
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	0,3
Scholekster	3,7	6,4	6,9	3,7	5,1	6,6	1,9	3,9
Kievit	8,7	20,6	19,2	11,5	16,9	19,0	5,2	10,6
Grutto	11,0	16,7	14,6	16,6	7,9	21,2	3,2	11,6
Tureluur	5,5	8,4	4,1	8,9	5,1	13,9	1,9	3,2
Gele Kwikstaart	0	0	0	0	0,6	0	0	0
Graspieper	1,8	1,0	0	1,8	2,3	3,6	0,6	0
Totaal	36,1	60,5	50,7	51,0	45,1	72,3	17,4	33,9

Tabel 17. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Rijn, Vecht en Venen in 2016 (vervolg).

Plotnr	45	46	47	48	49	50	51	52	Totaal
Oppervlakte (ha)	152,5	346	224,3	263,3	497,6	425,7	349,4	1118,4	7073,9
Knobbelzwaan	2,6	2,6	0,4	2,3	0,4	0,7	1,7	1,4	1,2
Bergeend	0	1,2	0	0,4	0,6	0	0	0,4	1,1
Kuifeend	1,3	1,2	0,9	0	1,2	2,1	1,7	0,3	1,1
Krakeend	1,3	1,4	1,3	0,8	1,6	1,2	1,1	0,9	2,1
Slobeend	2,6	1,7	0,4	1,1	0,4	0,5	0,3	0,8	0,8
Zomertaling	0	0,3	0,4	0	0	0	0	0	0,0
Scholekster	5,2	5,8	4,0	0,4	2,4	3,8	3,1	2,4	4,2
Kievit	29,5	8,1	12,9	11,8	3,4	5,2	3,4	11,8	12,6
Watersnip	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Grutto	13,1	5,2	22,7	6,1	2,8	7,0	4,0	10,9	9,6
Wulp	0	0,6	0	0	0	0	0	0	0,0
Tureluur	7,9	5,5	5,3	1,1	1,2	3,1	1,1	2,8	4,1
Veldleeuwerik	0	0	5,3	0	0,2	0	0	1,8	0,6
Gele Kwikstaart	0	0	0,4	0	0	0	0	0	0,1
Graspieper	0	0	1,3	0	0,2	0	0	1,4	0,8
Totaal	63,6	33,5	55,7	23,9	14,5	23,5	16,6	35,0	38,3

Eemland

Binnen Eemland waren er drie deelgebieden met erg hoge dichtheden aan weidevogels, namelijk 7 Noordpolder (80,3 terr/100 ha), 8 Maatpolder (65,5) en 6 Zuidpolder (55,2). De nabijheid van een reservaat is hierbij opvallend (zie ook tabel 13). In

delen van 9 Bickerspolder (17,1 terr/100 ha) en 5 Polder de Haar (17,2 terr/100 ha) werden juist tegenvallende resultaten opgetekend. De gemiddelde dichtheid van alle onderzochte soorten tezamen over alle deelgebieden kwam mede hierdoor uit op 38,2

territoria per 100 hectare. Bijzonder waren de territoria van Bontbekplevier, Watersnip en Wulp. Voorts

waren Zomertaling, Veldleeuwerik en Graspieper tamelijk goed vertegenwoordigd.

Tabel 18. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Eemland in 2016.

Plotnr	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Totaal
Opp. (ha)	357,9	332,0	454,6	260,3	322,2	316,5	316,6	383,5	413,1	261,9	3.418,6
Knobbelzw.	3,4	0,9	1,8	0,8	0,6	1,3	0,6	1,8	1,9	0,4	1,4
Bergeend	0	0	0,4	0	0,3	0	0,9	0	0	0	0,2
Kuifeend	0,3	0,3	0,2	2,3	0,6	0,3	0,3	1,0	0,2	0,4	0,6
Krakeend	1,1	1,2	4,4	4,6	1,9	1,3	2,2	2,3	1,5	1,1	2,2
Slobeend	0,3	0,6	0,7	3,1	0,6	0,3	1,6	0	0	0,4	0,7
Zomertaling	0	0	0,4	0,8	0	0	0,3	0,3	0	0	0,2
Wintertaling	0	0	0,2	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Scholekster	3,1	3,0	5,3	4,6	3,4	2,2	2,8	3,4	3,6	2,7	3,5
Kievit	8,9	5,7	14,3	17,3	23,6	5,4	9,5	8,1	9,4	10,7	1,2
Watersnip	0	0	0	0	0	0	0	0,3	0	0	0,0
Grutto	3,9	3,3	12,5	22,7	21,7	3,5	6,9	8,9	6,3	6,5	9,4
Wulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,4	0,0
Tureluur	3,9	0,9	7,9	13,1	9,0	1,6	6,3	2,9	1,9	1,9	4,8
Veldleeuw.	0,6	0	2,2	2,7	0	0,3	0,3	1,8	0,7	0	0,9
Gele Kwik.	0	0	0	1,5	1,2	0,3	0,9	0	0,5	0,8	0,5
Graspieper	2,5	1,2	4,8	6,9	2,5	0,6	1,3	2,6	2,7	1,1	2,7
Totaal	27,9	17,2	55,2	80,3	65,5	17,1	34,1	33,4	28,8	26,3	8,2

Hollandse Venen

De dichtheden aan weidevogels in het enige onderzochte deelgebied (Blokland, nabij het Zuid-Hollandse Zevenhoven) horende bij het collectief Hollandse Venen vielen tegen, vergeleken met veel van de andere deelgebieden. De dichtheid van alle onderzochte soorten tezamen bleef steken op 23,7 territoria per 100 hectare. Vooral de aantallen van Kievit (zeven territoria) en Grutto (vijf) lieten te wensen over. Het meest in het oog sprong de hoge dichtheid aan Kuifeenden. De nabijheid van geschikte foerageergebieden (bijvoorbeeld op de Amstel en de Kromme Mijdrecht) zal daarbij een rol hebben gespeeld.

Tabel 19. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Hollandse Venen in 2016.

Plotnr	2
Oppervlakte (ha)	245,0
Knobbelzwaan	2,0
Bergeend	2,0
Kuifeend	4,9
Krakeend	2,9
Slobeend	0,8
Scholekster	4,1
Kievit	2,9
Grutto	2,0
Tureluur	2,0
Totaal	23,7

Rijn en Gouwe Wiericke

Binnen deze inventarisatie zijn twee deelgebieden behorend tot het collectief Rijn en Gouwe Wiericke onderzocht. De gangbare weidevogels waren tamelijk goed vertegenwoordigd; hun dichtheden lagen vrij dicht bij de gemiddelden over het gehele onderzoeksgebied (zie tabel 14). De dichtheid van alle soorten tezamen kwam voor deze regio uit op 32,6 territoria per 100 hectare. Het opvallendst was misschien wel het hoge aantal Slobeenden (12 territoria).

Tabel 20. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Rijn en Gouwe Wiericke in 2016.

Plotnr	16	17	totaal
Oppervlakte (ha)	278,2	123,5	401,7
Knobbelzwaan	0,7	1,6	1,0
Bergeend	0	0,8	0,2
Kuifeend	0,7	3,2	1,5
Krakeend	2,2	2,4	2,2
Slobeend	1,8	5,7	3,0
Scholekster	4,3	3,2	4,0
Kievit	5,8	10,5	7,2
Grutto	10,1	7,3	9,2
Tureluur	2,9	2,4	2,7
Gele Kwikstaart	0,4	0	0,2
Graspieper	1,4	0,8	1,2
Totaal	30,2	38,1	32,6

Lopikerwaard

Met 4647,0 hectare verdeeld over 14 deelgebieden nam de regio Lopikerwaard een aanzienlijk deel van het totale onderzoeksgebied in beslag. In bijna alle deelgebieden werden dichtheden van ongeveer 30-50 weidevogelterritoria per 100 hectare vastgesteld. De enige uitschieters in negatieve zin waren de

deelgebieden 23 (18,3 terr/100 ha), 21 bij Benschop (18,4) en 29 bij Polsbroekerdam (22,0). Zomertaling en Veldleeuwerik waren op veel plekken nog opvallend goed vertegenwoordigd. Bijzonder was een territorium van Watersnip.

Tabel 21. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Lopikerwaard in 2016.

Plotnr	14	15	18	19	20	21	22
Oppervlakte (ha)	306	265,5	423,2	529,7	476,9	249,6	218,4
Knobbelzwaan	1,0	1,5	0,2	0,9	1,0	0,8	0,5
Bergeend	0	0,4	0	0,9	1,5	0	0
Kuifeend	0,3	1,5	1,2	1,3	1,9	0	0,5
Krakeend	2,3	4,5	1,2	3,8	2,3	0,8	1,4
Slobeend	0,3	1,9	0,5	1,5	1,9	0	0,5
Zomertaling	0	0,4	0,2	0,2	0,4	0	0
Scholekster	2,3	4,1	3,1	2,6	1,9	2,8	6,0
Kievit	11,1	26,0	14,9	6,0	9,4	5,6	12,8
Watersnip	0	0	0	0,2	0	0	0
Grutto	4,6	8,7	10,6	8,9	9,2	4,4	6,4
Tureluur	1,0	2,6	2,4	2,3	4,0	1,6	2,7
Veldleeuwerik	2,3	0	4,3	1,1	3,1	2,0	2,3
Gele Kwikstaart	2,0	0	0,2	0	0,2	0	0
Graspieper	1,3	0	0,5	0	0	0,4	0,5
Totaal	28,4	51,6	39,2	29,8	36,9	18,4	33,4

Tabel 22. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Lopikerwaard in 2016 (vervolg).

Plotnr	23	24	25	26	27	28	29	Totaal
Oppervlakte (ha)	311,9	215,6	266,9	445,6	312,3	243,6	381,8	4647,0
Knobbelzwaan	0,6	0	0,4	1,8	0,6	2,1	1,0	0,9
Bergeend	0	0	0	0,7	0,3	0,4	0	0,4
Kuifeend	0	0	0,4	0,4	0,6	2,5	0,5	0,9
Krakeend	0	0,5	0,7	1,3	1,0	2,1	1,0	1,7
Slobeend	0	0	0	1,3	1,9	1,2	0,8	0,9
Zomertaling	0	0	0	0,7	0	0	0,3	0,2
Kwartel	0	0	0,7	0	0	0	0	0,0
Scholekster	2,6	3,7	3,0	2,9	3,5	2,5	2,1	2,9
Kievit	9,6	17,6	24,7	9,2	12,2	7,8	7,9	11,8
Watersnip	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Grutto	3,2	7,4	6,7	6,1	6,4	4,9	5,8	7,0
Tureluur	1,0	2,3	4,1	4,0	3,2	1,2	1,8	2,5
Veldleeuwerik	1,0	0	4,5	1,3	5,4	0,4	0	2,0
Gele Kwikstaart	0,3	0	0	0,2	0	0	0	0,2
Graspieper	0,0	0	0	0,9	1,0	0	0,8	0,4
Totaal	18,3	31,5	45,3	31,0	36,2	25,0	22,0	32,0

Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

Binnen deze inventarisatie is slechts één deelgebied behorend tot het collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden onderzocht. De gangbare weidevogels waren hier tamelijk goed vertegenwoordigd; hun dichtheden lagen vrij dicht bij de gemiddelden over het gehele onderzoeksgebied (zie tabel X). De dichtheid van alle soorten tezamen kwam voor deze regio uit op 29,1 territoria per 100 hectare.

Tabel 23. Dichtheden (aantal territoria per 100 hectare) per deelgebied in collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden in 2016.

Plotnr	1
Oppervlakte (ha)	227,1
Knobbelzwaan	0,4
Bergeend	0,4
Kuifeend	0,4
Krakeend	0,9
Slobeend	0,4
Scholekster	2,2
Kievit	14,5
Grutto	6,2
Tureluur	2,2
Graspieper	1,3
Totaal	29,1

4.4. Grutto

Tijdens de voorjaren van 2014 en 2015 zijn in de provincie Utrecht grootschalige inventarisaties uitgevoerd die primair gericht waren op het in kaart brengen van de aanwezigheid Grutto's. Deze inventarisaties bestonden uit twee bezoeken tussen 1

april en 10 mei en resulteerden in een gemiddelde dichtheid van 7,4 territoria per 100 hectare in 2014 en 7,3 in 2015 (Slaterus & Majoor 2014, 2015). De inventarisatie in 2016 bestond uit vier bezoeken en resulteerde in een dichtheid van 8,6 territoria

Tabel 24. Vergelijking tussen het aantal territoria van de Grutto per deelgebied in 2016 na clustering in 2 en in 4 bezoeken.

	4 rondes	2 rondes		4 rondes	2 rondes
1 Vianen	14	13	28 Polder Polsbroek west	12	11
2 Bloklandpolder	5	2	29 Polder Polsbroek oost	22	13
3 Vechtvallei	42	41	30 Donkereind	25	24
4 Polder Zeldert	14	14	31 Wilnis Veldzijde ZO	23	23
5 Polder de Haar(1)	11	11	32 Wilnis Veldzijde N	9	9
6 Zuidpolder	57	54	33 Wilnis Veldzijde W	39	39
7 Noordpolder-Eemnes	59	14	34 Polder de derde bedijking N	3	2
8 Maatpolder	70	70	35 Polder de derde bedijking midden	24	14
9 Bickerspolder no	11	9	36 Polder de derde bedijking Zuid	11	4
10 Bickerspolder nw	22	22	37 Polder Groot Mijdrecht Noord	24	24
11 Bickerspolder zw	34	34	38 Polder Groot Mijdrecht midden	34	22
12 Bickerspolder zo	26	26	39 Waverveen	32	32
13 Polder de Haar	17	17	40 Polder de eerste bedijking Zuid	45	39
14 Polder Lopikerkapel	14	14	41 Polder de eerste bedijking Noord	14	14
15 Polder Cabauw	23	23	42 Polder Groot mijdrecht Zuid	29	19
16 Ruige Weide	28	20	43 Demmerik	5	5
17 Polder Groot Hekendorp	9	8	44 Polder Zegvelderbr0ek	36	27
18 Snelrewaard	45	25	45 Polder Kamerik	20	7
19 Polder Lopik West	47	47	46 Polder Zegveld	18	13
20 Polder Lopik Oost	44	40	47 Polder rietveld	51	37
21 Zuidelijk Benedeneind	11	10	48 Polder Portengen	16	15
22 Noordelijk Benedeneind west	14	11	49 Groot en Klein oud Aa oost	14	7
23 Noordelijk Benedeneind oost	10	10	50 Groot en klein oud Aa west	30	19
24 Willeskop oost	16	7	51 Polder Kockengen noord	14	11
25 Willeskop west	18	11	52 Polder kockengen zuid	122	93
26 Hoenskoop noord	27	19	Totaal aantal territoria	1380	1114
27 Hoenskoop zuid	20	19	Gemiddelde dichtheid (terr/100 ha)	8,6	7,0

per 100 hectare van de Grutto. Om meer inzicht te krijgen in hoe dit resultaat zich verhoudt tot dat uit de voorgaande twee jaren, is ook een territorium-clustering uitgevoerd gebruikmakend van alleen de waarnemingen van de twee rondes tussen 1 april en 10 mei 2016. Het totale aantal territoria daalde hierbij van 1380 op basis van vier bezoekrondes naar 1114 op basis van twee (81%). De gemiddelde dichtheid daalde naar 7,0 territoria per 100 hectare (zie tabel 24). Dit is dus iets lager dan in de voorgaande twee jaren.

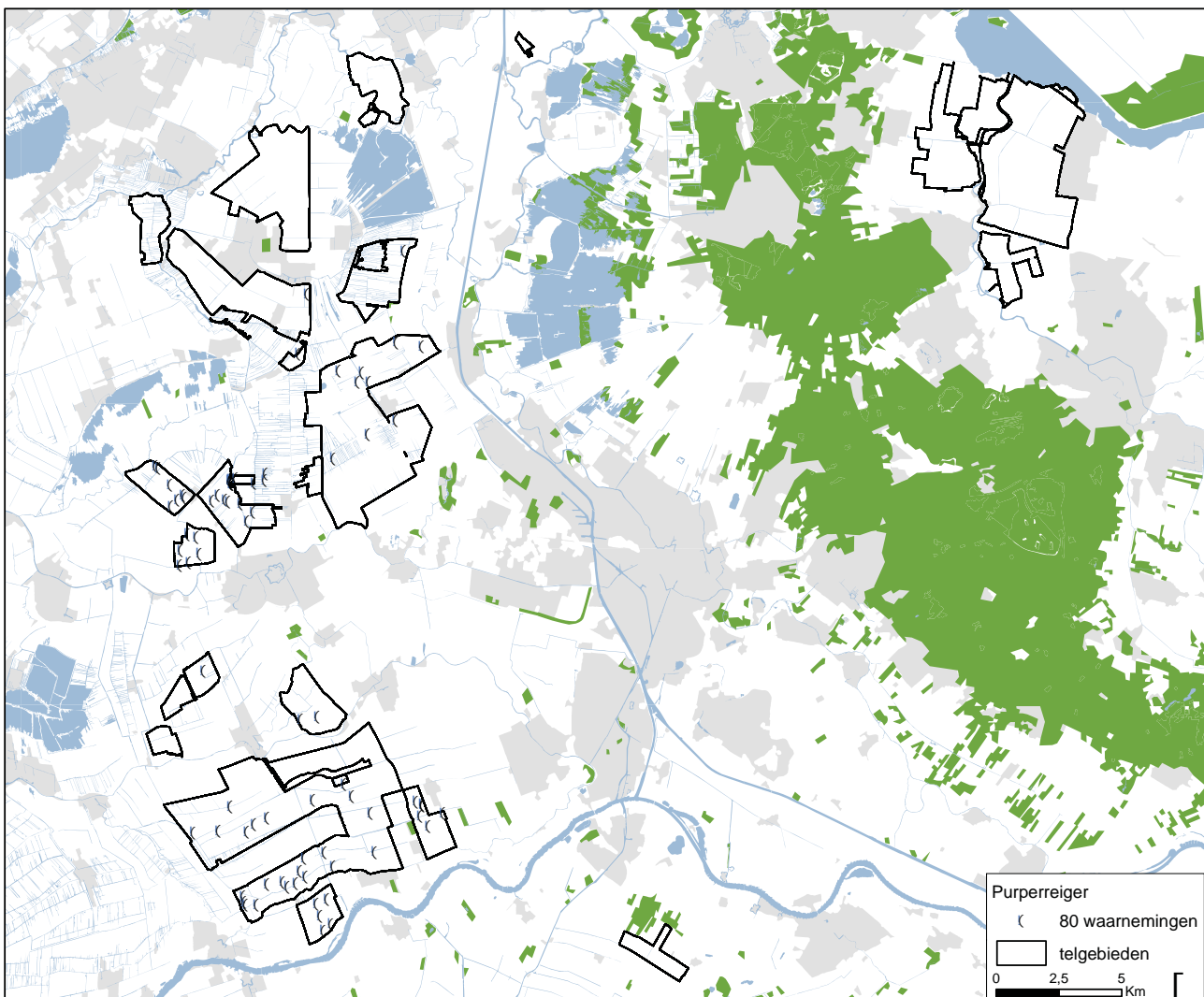
De inventarisaties uit 2014 en 2015 waren meer ge-

focust op de Grutto en op de optimale periode (met de hoogste presentie). Al ligt de datumgrens – die gebruikt wordt bij het clusteren van de waarnemingen tot territoria – van de Grutto op 1 april, er zijn Grutto's die zich pas later in april vestigen, zeker tijdens koude voorjaren. Bij de inventarisaties uit 2014 en 2015 (twee rondes) zijn er daarom begin april weinig bezoeken uitgevoerd. Bij de inventarisatie van 2016 (vier rondes) was de spreiding over de periode groter, met meer bezoeken vroeg in het seizoen (o.a. om Kievit goed in beeld te krijgen). Dit kan de uitkomst van 2016 enigszins drukken ten opzichte van de voorgaande twee jaren.

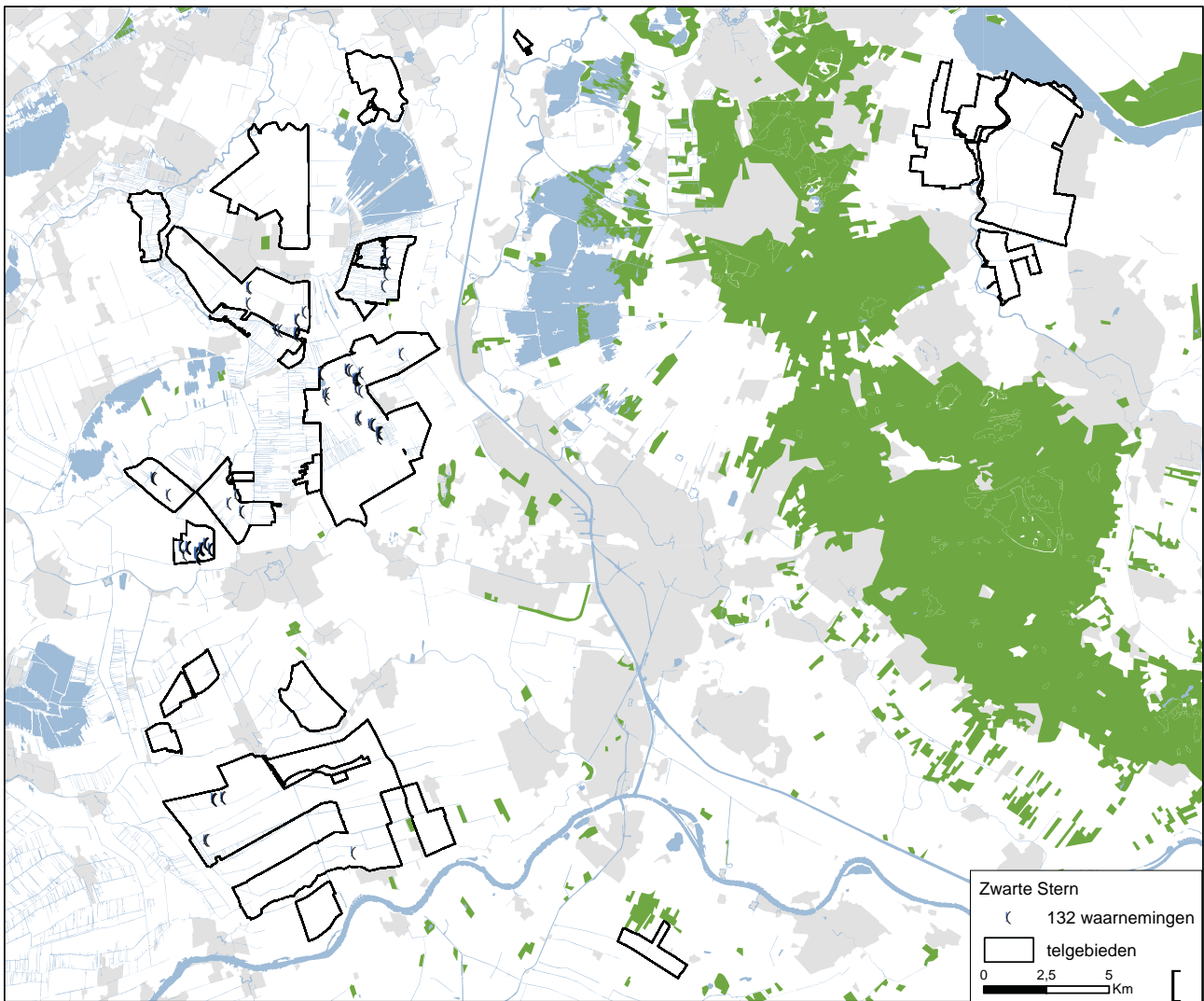
4.5. Purperreiger en Zwarte Stern

Tijdens deze inventarisatie werd extra aandacht besteed aan het vastleggen van waarnemingen van foeragerende Purperreigers en Zwarte Sterns. Beide soorten werden – na hun terugkeer uit de overwinteringsgebieden – regelmatig waargenomen.

Waarnemingen van Purperreigers werden gedaan in deelgebied 16 bij Papekop (Rijn en Gouwe Wiericke), in 12 van de 14 deelgebieden van het collectief Lopikerwaard en in de helft van de 24 deelgebieden van Rijn, Vecht en Venen. Zwarte Stern werd in drie

Figuur 3. Waarnemingen van Purperreigers tijdens de weidevogelinventarisatie van 2016.

Figuur 4. Waarnemingen van Zwarte Sterns tijdens de weidevogelinventarisatie van 2016.

deelgebieden van de Lopikerwaard aangetroffen en in 13 van Rijn, Vecht en Venen (in vier daarvan werd hij ook broedend vastgesteld). In de enige onderzochte deelgebieden horend bij de collectieven Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en Hollandse Venen werden geen Purperreigers en Zwarte Sterns

waargenomen en datzelfde gold voor de 10 deelgebieden van Eemland. De waarnemingen van beide soorten zijn nauwkeurig vastgelegd voor een eventuele nadere analyse naar de foerageergebieden rondom de kolonies van beide soorten.

Plas-dras project Eemland. Foto: Roy Slaterus

5. Duiding van de resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de gangbare weidevogelsoorten in het kort besproken. Waar mogelijk wordt hierbij ingegaan op resultaten van vergelijkbare inventarisaties uit het verleden. De getoonde trendgrafieken zijn afkomstig van het landelijke Meetnet Broedvogels, dat onderdeel is van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) (zie Box 1); weergegeven is de jaarlijkse index van de broedpopulatie ten opzichte van 1990 en de standaardfout.

Totaalbeeld

Om meer zicht te krijgen op hoe de in 2016 vastgestelde dichtheden moeten worden geïnterpreteerd, zijn dichtheden uit vergelijkbare inventarisaties uit 2006 en 2009 (beide vijf bezoekrondes) bij elkaar gebracht. Hierbij is uitsluitend gekeken naar de percelen die in alle drie onderzoeksjaren zijn geïnventariseerd. Over de gehele linie tonen weidevogels in deze gebieden forse afnames, die ook bekend zijn van agrarische (grasland)gebieden elders in het land. Vooral de aantallen van Kievit zijn sterk afgenomen. Ook de uitzonderingen op de regel (met name de toename van de Krakeend) passen in het landelijke beeld. De aantalsveranderingen per soort (zie tabel 25) zijn in figuren 5 en 6 uitgezet als index. Wat hierin opvalt is dat de meeste soorten een zelfde dalende trendlijn tonen; het patroon is heel

Tabel 25. Aantal territoria van weidevogels in het deel van het onderzoeksgebied (9119 hectare) dat zowel in 2006, 2009 als 2016 is onderzocht.

	2006	2009	2016
Kievit	2588	1975	1129
Grutto	1695	1408	875
Tureluur	680	583	376
Scholekster	524	421	332
Veldleeuwerik	196	163	90
Slobeend	186	183	108
Knobbelzwaan	170	157	103
Kuifeend	163	147	86
Krakeend	118	154	193
Graspieper	90	64	99
Bergeend	58	47	72
Zomertaling	27	29	12
Gele Kwikstaart	26	43	16
Patrijs	3	1	0
Kwartel	2	4	1
Wulp	2	3	2
Wintertaling	1	3	0
Watersnip	0	1	2
Totaal	6529	5386	3496
Dichtheid alle soorten	71,6	59,1	38,3

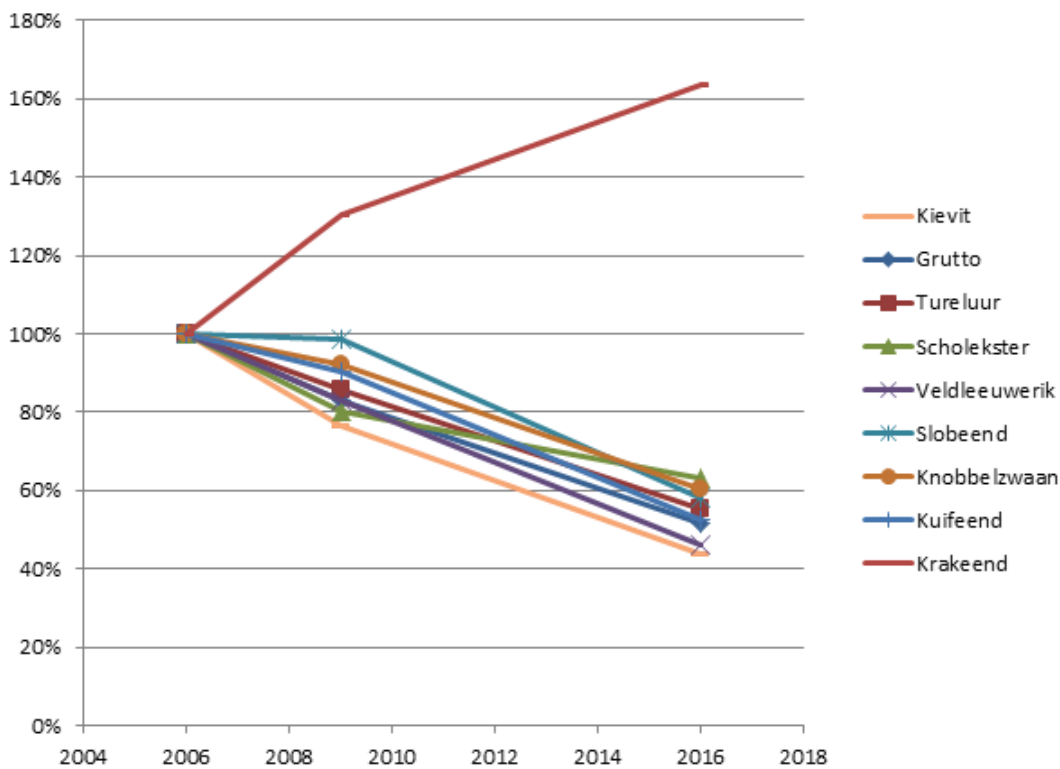
Box 1. Meetnet Broedvogels

Het Meetnet Broedvogels bestaat uit tellingen in steekproefgebieden (Broedvogel Monitoring Project; BMP) en landelijke tellingen van 19 soorten kolonievogels en vele tientallen (zeer) zeldzame soorten. Elk onderdeel kent een eigen, in een handleiding verwoorde werkwijze.

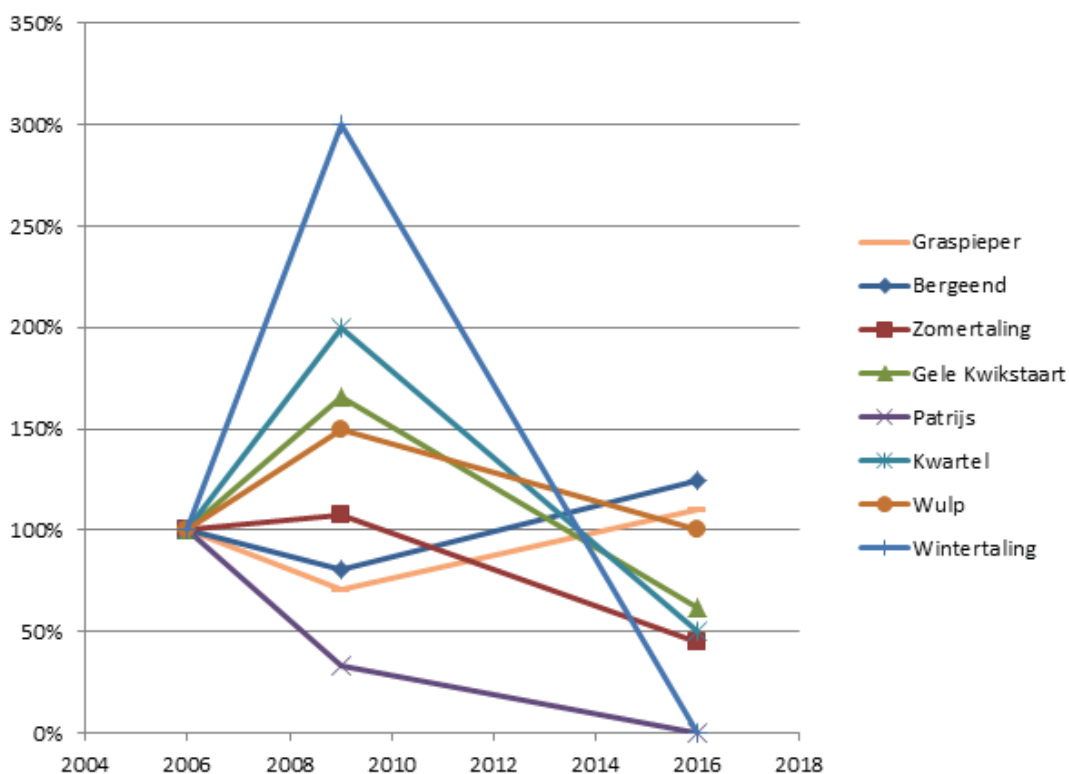
Het BMP richt zich vooral op algemene en schaarse soorten. De telgebieden liggen voor een substantieel deel in Natura 2000-gebieden, maar ook elders. Resultaten worden ook gebruikt binnen, en uitgewisseld met, het Weidevogelmeetnet, Meetnet Broedvogels Zoete Rijkswateren en Meetnet Kustbroedvogels Waddenzee.

Vrijwillige districtscoördinatoren (DC's) spelen een belangrijke rol bij het verzamelen en controleren van gegevens van zeldzame broedvogels en kolonievogels. De tellingen worden momenteel grotendeels (80-90%) online aangeleverd. De telresultaten van veel BMP-gebieden worden op geautomatiseerde wijze met het computerprogramma Autocluster uitgewerkt. Dit komt de standaardisatie ten goede.

uniform. De uitschieters in deze figuur zijn – zoals te verwachten – afkomstig van schaarse soorten met hele lage aantallen territoria; hieraan moet niet al te veel waarde worden gehecht. De enige echte 'stijger' is de Krakeend, maar ook de Bergeend en Graspieper laten een lichte toename zien.

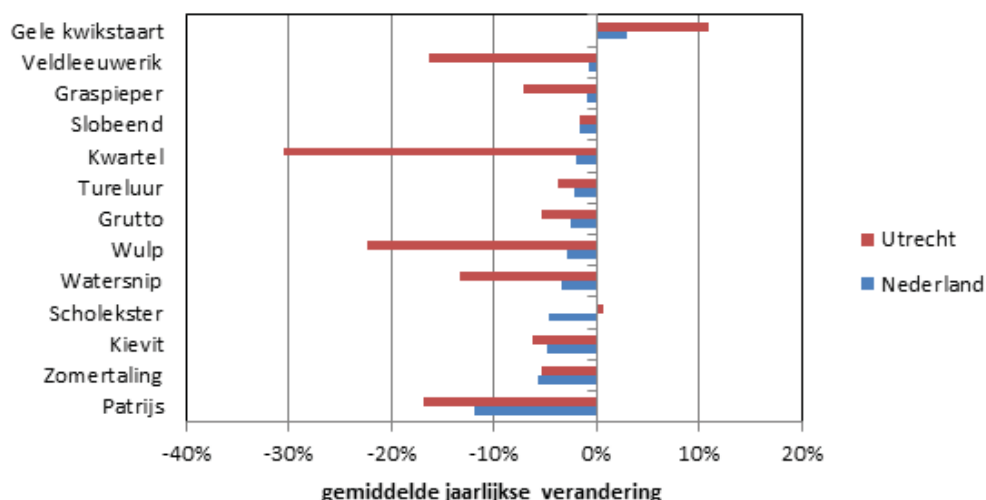

Figuur 5. Aantalsontwikkeling (geïndexeerd) van weidevogels in het deel van het onderzoeksgebied (9119 hectare) dat zowel in 2006, 2009 als 2016 is onderzocht; weergegeven zijn de talrijkere soorten met meer dan 100 territoria in het beginjaar (2006).

Figuur 6. Aantalsontwikkeling (geïndexeerd) van weidevogels in het deel van het onderzoeksgebied (9119 hectare) dat zowel in 2006, 2009 als 2016 is onderzocht; weergegeven zijn de schaarsere soorten met minder dan 100 territoria in het beginjaar (2006).

sinds 2005

Figuur 7. Gemiddelde jaarlijkse verandering in de populatieomvang van enkele weidevogelsoorten over de periode 2005-2015 (bron: NEM (CBS, Sovon en Provincies)).

Figuur 7 toont de gemiddelde jaarlijkse verandering (toe- of afname) in de populatieomvang van weidevogels in Nederland en de provincie Utrecht. De gegevens zijn afkomstig uit het NEM; de soortselectie is gebaseerd op de landelijke doelsoorten van het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) (de Krakeend ontbreekt hierin). De uitkomsten zijn niet één-op-één te vergelijken met die van de weidevogelinventarisaties in Utrecht in 2006, 2009 en 2016, omdat de selectie van gebieden verschilt. Zo bestaat het Utrechtse weidevogelkerngebied voor het grootste deel uit grasland, terwijl bij de landelijke en provinciale trendberekeningen ook gegevens uit overige biotopen en fysisch geografische regio's worden gebruikt. De biotoopvoorkeuren verschillen bovendien per vogelsoort. Desalniettemin toont de figuur dat de ontwikkelingen die uit de weidevogelinventarisaties naar voren komen, goed passen in het landelijke en provinciale beeld. De toename van Gele Kwikstaart die blijkt uit figuur 7, lijkt hierop een uitzondering te zijn, maar dit is nu juist een soort die veel beter in akkerland vertegenwoordigd is dan in grasland. Ook de lichte toename van de Scholekster in provincie Utrecht wordt mogelijk (deels) verklaard door de bredere biotoopkeuze van deze soort.

In de tabellen 26-28 zijn de dichtheden van weidevogels in 2006, 2009 en 2016 weergegeven per collectief. Het betreft alleen de percelen die in alle drie onderzoeksjaren zijn onderzocht. In het geval van Eemland gaat het om minder dan helft van de totale oppervlakte die in 2016 is onderzocht en in de Lopikerwaard en Rijn, Vecht en Venen om ongeveer 60%. Uit de overige drie collectieven zijn slecht gegevens van kleine oppervlaktes beschikbaar, waardoor het vergelijken van dichtheden weinig zinvol is.

Tabel 26. Dichtheden van weidevogels vastgesteld tijdens grootschalige inventarisaties in Rijn, Vecht en Venen in 2006 (vijf rondes), 2009 (vijf rondes) en 2016 (vier rondes); het betreft alleen de percelen die in alle drie onderzoeksjaren zijn geïnventariseerd (totaal 4199 hectare).

	2006	2009	2016
Knobbelzwaan	1,5	1,5	1,1
Bergeend	0,9	1,0	1,2
Krakeend	1,6	1,8	2,3
Wintertaling	0	0,0	0
Zomertaling	0,2	0,1	0,0
Slobeend	2,5	2,4	1,0
Kuifeend	2,5	1,7	1,0
Kwartel	0,0	0	0
Scholekster	6,4	5,2	4,2
Kievit	29,7	21,4	14,0
Watersnip	0	0	0,0
Grutto	23,1	18,3	10,7
Wulp	0,0	0,0	0,0
Tureluur	10,1	8,2	4,6
Veldleeuwerik	1,8	1,5	0,5
Graspieper	0,2	0,2	0,9
Gele Kwikstaart	0,1	0,1	0,0

Tabel 27. Dichtheden van weidevogels vastgesteld tijdens grootschalige inventarisaties in Eemland in 2006 (vijf rondes), 2009 (vijf rondes) en 2016 (vier rondes); het betreft alleen de percelen die in alle drie onderzoeksjaren zijn geïnventariseerd (totaal 1550 hectare).

	2006	2009	2016
Knobbelzwaan	2,9	2,6	1,5
Bergeend	0,8	0,1	0
Krakeend	1,9	1,2	1,9
Zomertaling	0,4	0,3	0,2
Slobeend	0,8	1,3	1,1
Kuifeend	0,9	0,7	0,6
Kwartel	0,1	0	0
Scholekster	6,5	4,3	3,5
Kievit	37,1	31,5	12,3
Grutto	17,0	16,6	10,4
Tureluur	8,7	6,5	5,3
Veldleeuwerik	2,1	2,4	0,6
Graspieper	3,4	2,5	2,7
Gele Kwikstaart	0,1	0,1	0,6

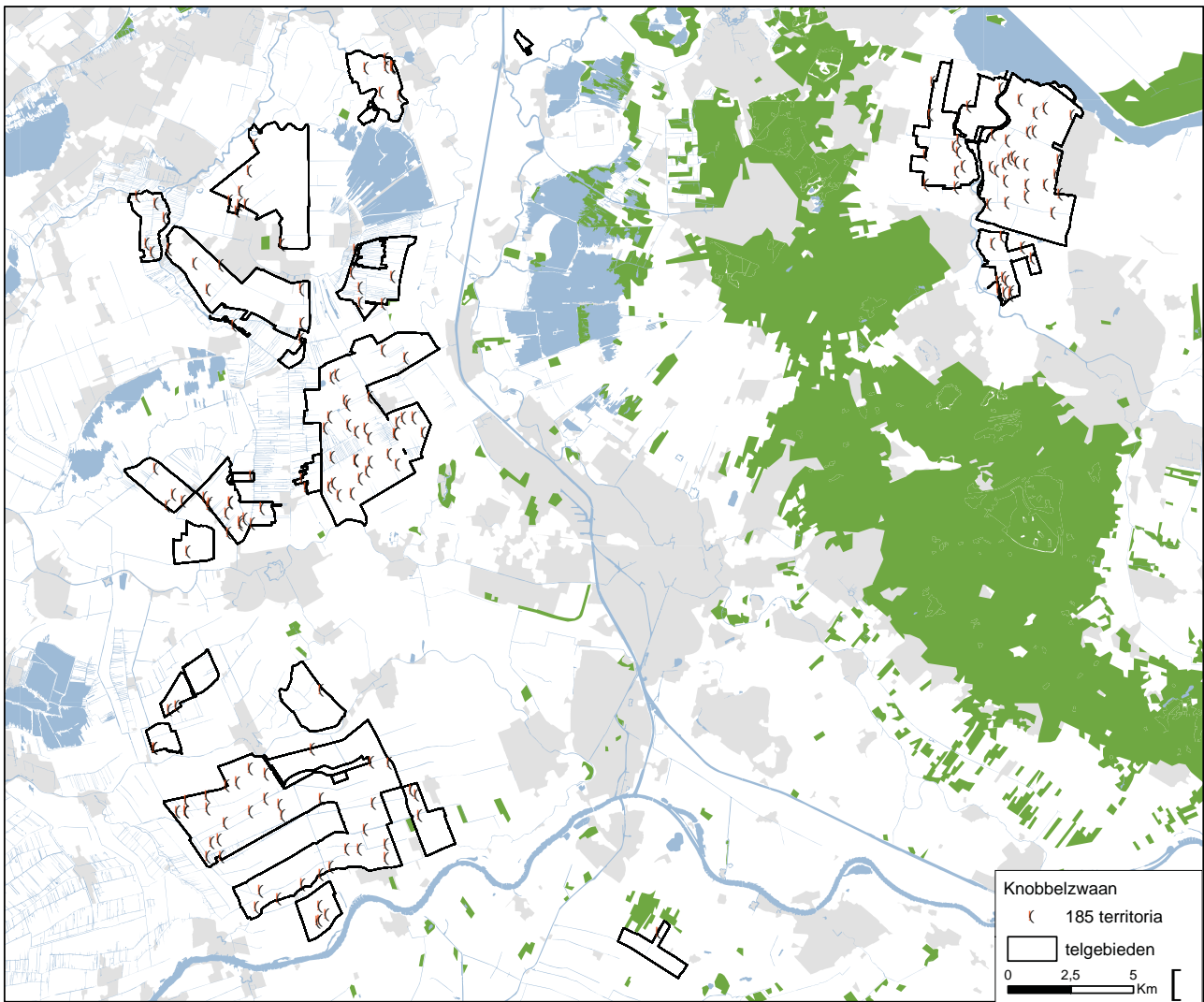
Tabel 28. Dichtheden van weidevogels vastgesteld tijdens grootschalige inventarisaties in de Lopikerwaard in 2006 (vijf rondes), 2009 (vijf rondes) en 2016 (vier rondes); het betreft alleen de percelen die in alle drie onderzoeksjaren zijn geïnventariseerd (totaal 2824 hectare).

	2006	2009	2016
Knobbelzwaan	1,8	1,3	0,9
Bergeend	0,2	0,2	0,6
Krakeend	0,4	1,3	1,9
Wintertaling	0,0	0	0
Zomertaling	0,3	0,6	0,2
Slobeend	1,7	1,6	1,3
Kuifeend	1,1	1,8	0,9
Patrijs	0,1	0,0	0
Kwartel	0	0,1	0,0
Scholekster	4,5	3,8	2,9
Kievit	23,5	17,9	11,0
Watersnip	0	0,0	0,0
Grutto	13,9	12,0	7,9
Tureluur	3,6	3,9	2,9
Veldleeuwerik	2,9	2,1	2,1
Graspieper	1,0	0,5	0,5
Gele Kwikstaart	0,6	1,3	0,1

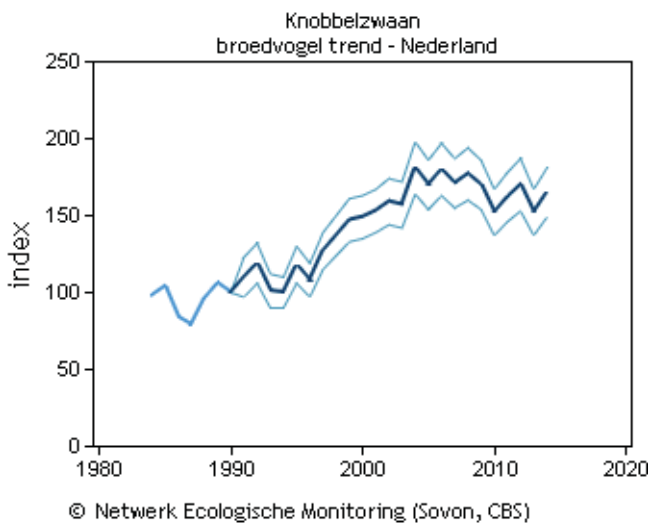
Knobbelzwaan

De meeste Knobbelzwanen broeden in de laaggelegen delen van het land, vooral in open graslanden met veel sloten in het veenweidegebied. Rond meren en plassen treden soms concentraties op. In bijna alle deelgebieden van het Utrechtse weidevogelkerngebied werd de Knobbelzwaan als broedvogel aangetroffen, veelal in dichtheden van minder dan

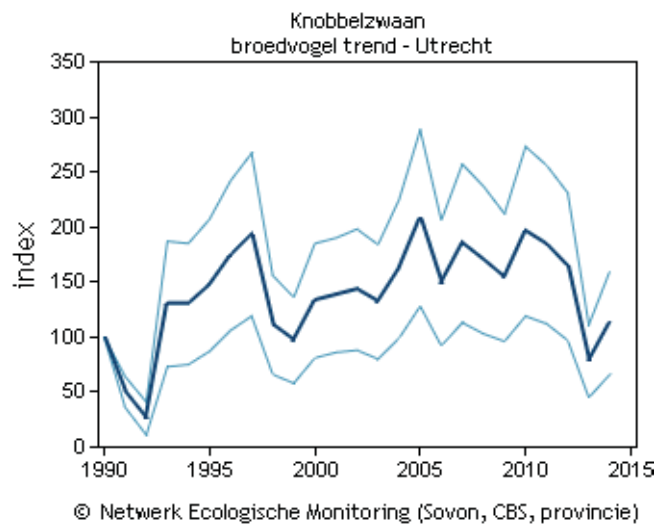
twee territoria per 100 hectare. In totaal werden 185 territoria opgetekend. Van de onderzochte soorten waren alleen de vier steltlopers (Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster) en de Krakeend algemener dan de Knobbelzwaan. De populatieomvang van de Knobbelzwaan is de laatste jaren tamelijk stabiel (zie figuren 9 en 10).

Figuur 8. Territoria van de Knobbelzwaan binnen het onderzoeksgebied in 2016.

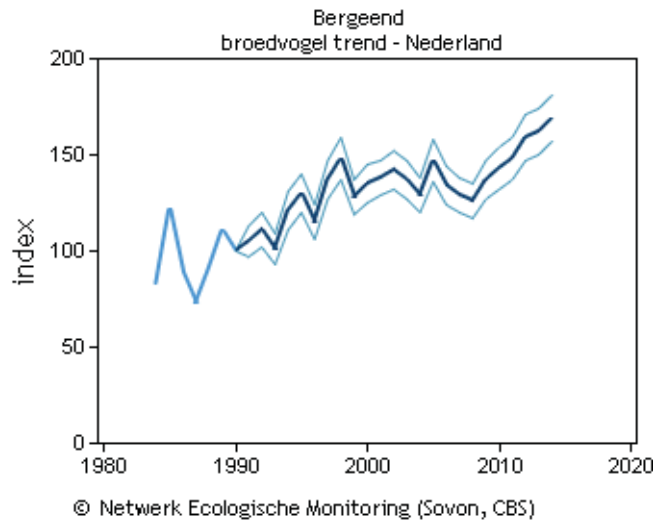
Figuur 9. Trend van de Knobbelzwaan (als broedvogel) in Nederland.

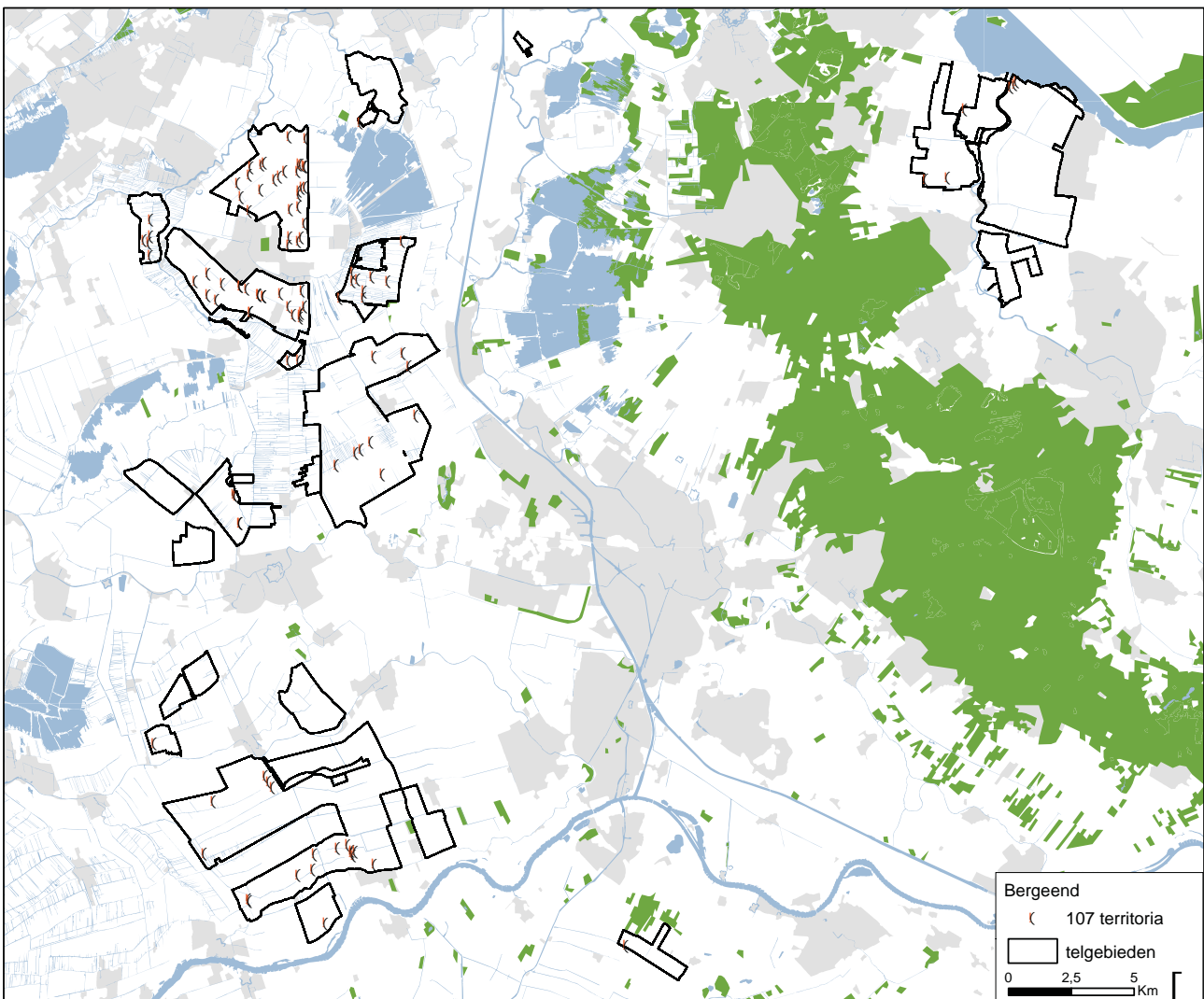
Figuur 10. Trend van de Knobbelzwaan (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

Bergeend

Bergeenden broeden in de volledige kuststrook en vaak ook in poldergebieden. Dit laatste is vooral het geval indien het licht verzilte gebieden betreft met modderige slootkanten, zoals in de Kop van Noord-Holland en het noorden van Friesland en Groningen. Plaatselijk wordt ook in boerschuren en vervallen gebouwen gebroed. Dieper in het binnenland nestelen Bergeenden ruim verspreid langs de Grote Rivieren en meer lokaal op vennen, afgravingen en nieuwe natte natuur. Overigens gaat maar een deel, misschien maar de helft, van de aanwezige paren jaarlijks tot broeden over. Van oorsprong een kustvogel, heeft de Bergeend vanaf 1970 zijn broedgebied landinwaarts uitgebreid. Tegelijkertijd verminderden de aantallen in de duinstrook, waarbij de decimering van het Konijn (levert nestgelegenheid en houdt de vegetatie kort) en predatie door Vossen meespeelt. Door de uitbreiding over het binnenland is de Nederlandse broedpopulatie als geheel desondanks licht gegroeid.

Figuur 12. Trend van de Bergeend (als broedvogel) in Nederland.

Figuur 11. Territoria van de Bergeend binnen het onderzoeksgebied in 2016.

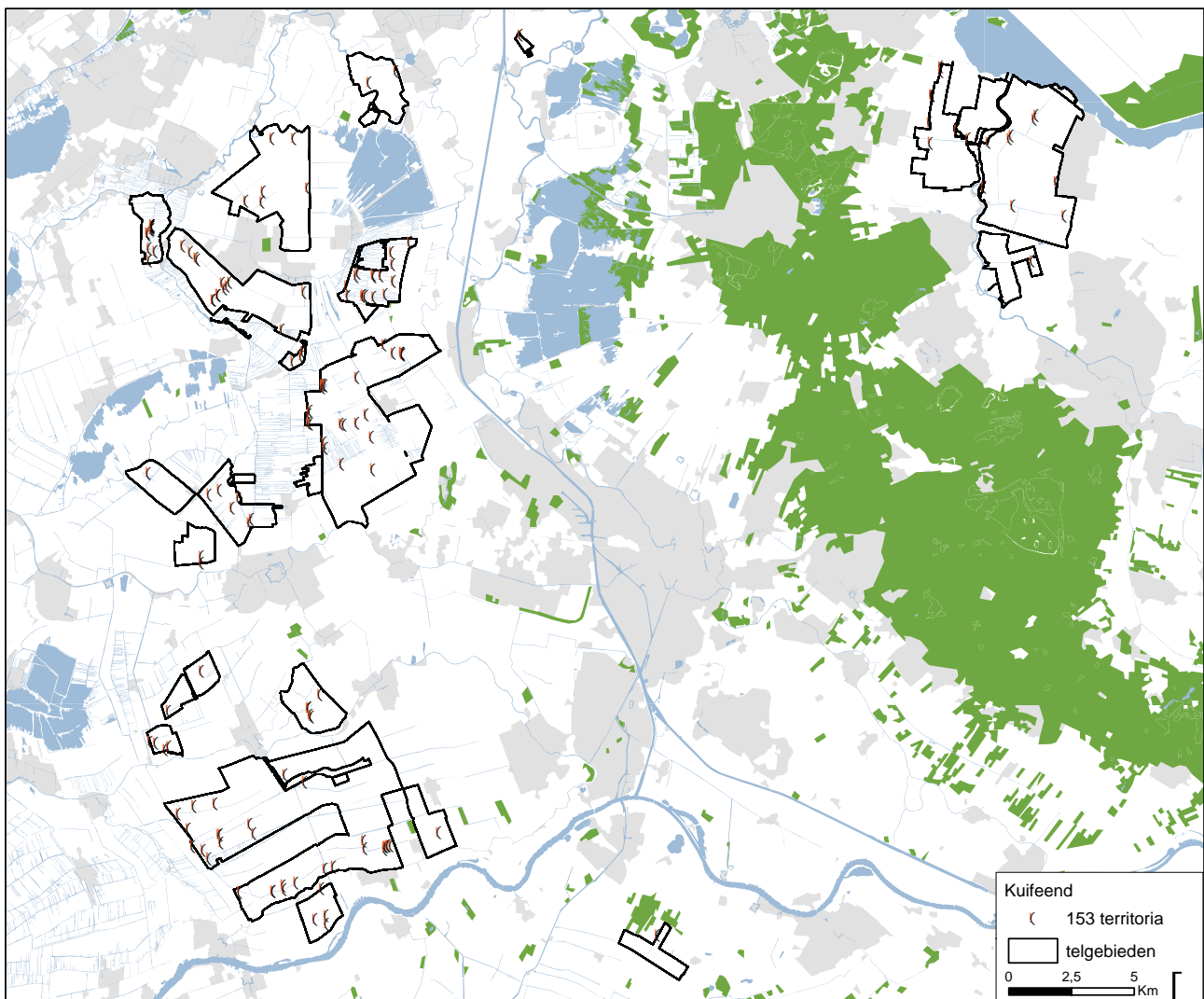
Van de Bergeend zijn binnen het Meetnet Broedvogels onvoldoende gegevens beschikbaar voor het berekenen van een Utrechtse trend. Hoewel er plekken zijn aan te wijzen waar de soort jaarlijks broedt, is de soort over het gehele provinciale meetnet genomen schaars. De grootschalige weidevogelinventarisaties uit 2006, 2009 en 2016 laten zien dat de soort in deze periode licht is toegenomen in

Utrecht. Binnen het onderzoeksgebied was de soort in 2016 het talrijkst in de noordwestelijk gelegen deelgebieden (rondom Mijdrecht) (zie figuur 11). In totaal werden er 107 territoria opgetekend. Door zijn relatief grote formaat, overwegend witte verenkleed en opvallende gedrag, is de soort moeilijk over het hoofd te zien. Voor het lokaliseren van een nest is doorgaans meer moeite nodig.

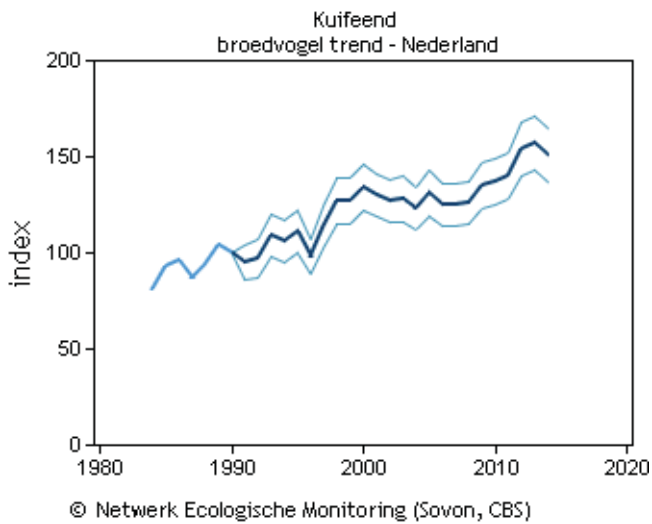
Kuifeend

Het gaat de Kuifeend de laatste jaren als broedvogel duidelijk voor de wind, zowel in Utrecht als in de rest van Nederland (zie figuren 14 en 15); in Utrecht is sinds 2012 wel sprake van een afname maar of deze zal doorzetten is maar de vraag. De soort kent een ruime verspreiding in Nederland maar is het talrijkst in de noordwestelijke helft van het land, zowel in natte natuurgebieden als agrarisch gebied met veel sloten. Aantallen en verspreiding namen in ons land explosief toe vanaf ongeveer 1950, net als

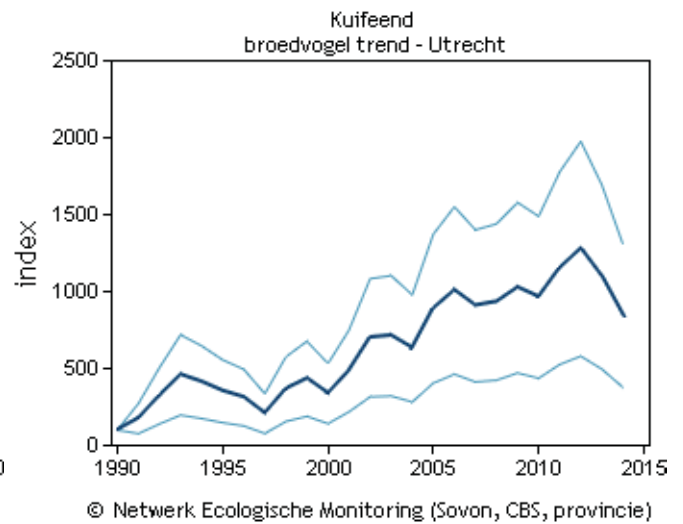
elders in West-Europa. Hierbij speelden waarschijnlijk verdroging en ontginning van Oost-Europese broedgebieden en toegenomen voedselrijkdom van Nederlandse wateren mee. De toename zette tussen pakweg 1975 en 2000 nog door op vooral de hoge gronden. Op de lage gronden stabiliseerden ze en in de duinen namen ze zelfs af, na eerdere snelle toename. In het weidevogelkerngebied van de provincie Utrecht zijn de aantallen sinds 2006 weer afgenomen.

Figuur 13. Territoria van de Kuifeend binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 14. Trend van de Kuiifeend (als broedvogel) in Nederland.

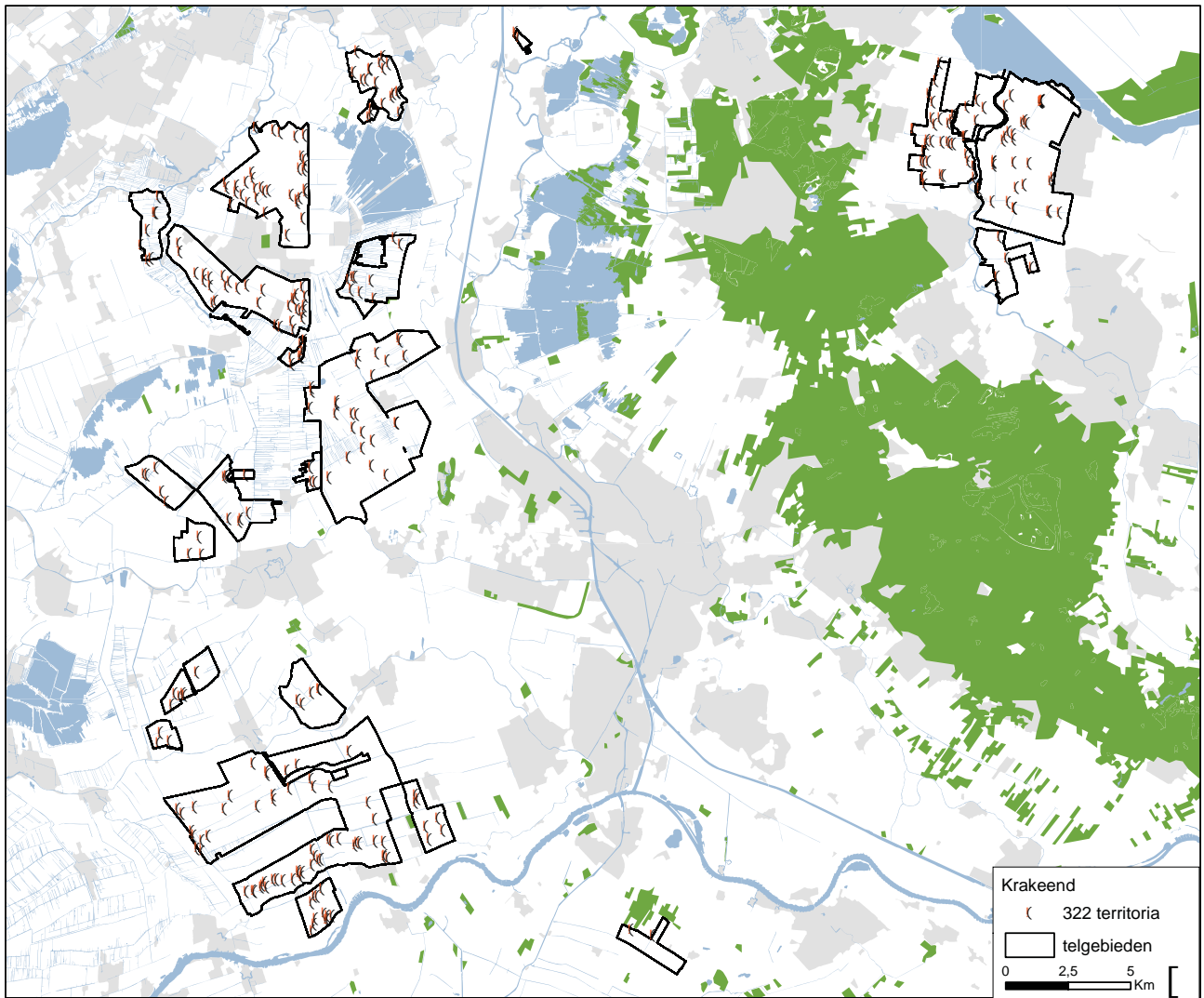

Figuur 15. Trend van de Kuiifeend (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

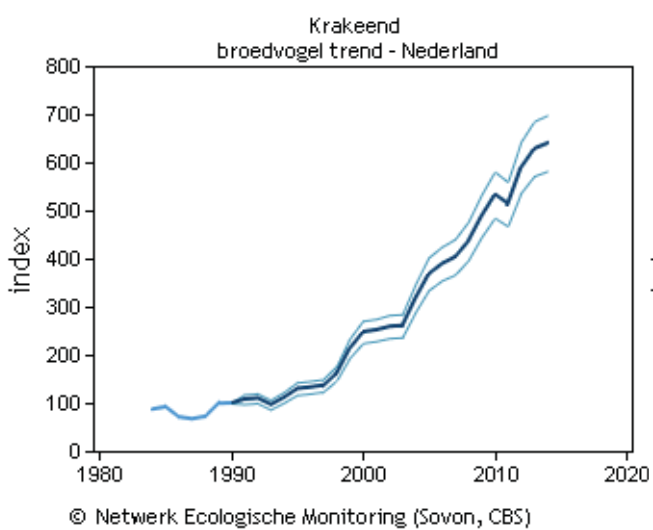
Krakeend

De Krakeend is in Laag-Nederland een wijd verbreide broedvogel van moerasgebieden, duinplassen en open polders met veel grasland en sloten. Elders is het een meer lokale broedvogel van onder meer vennen. Tot ongeveer 1960 was de Krakeend een zeldzame broedvogel. Aantallen en verspreiding namen daarna sterk toe, net als elders in West-Europa.

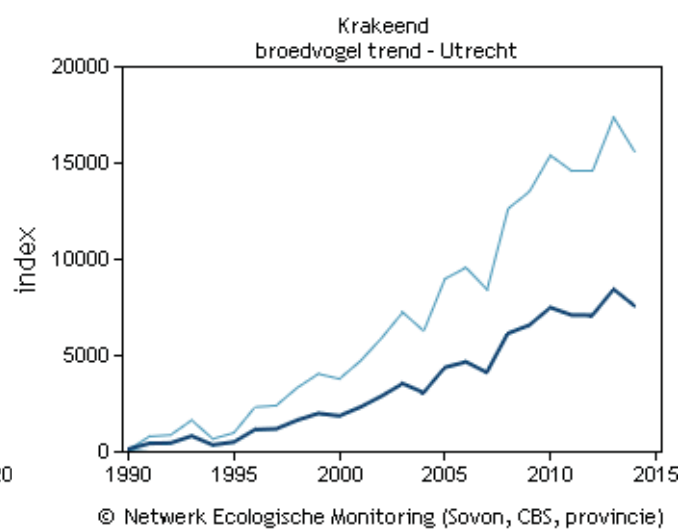
Grootschalige ontginning van Oost-Europese broedgebieden gaf wellicht de eerste aanzet tot een uitbreiding over West-Europa. Vervolgens wist hij te profiteren van nieuw aangelegde (of afgedamde en verzoete) wateren. De verspreiding als broedvogel in Nederland (en Utrecht) breidt zich nog steeds uit.

Figuur 16. Territoria van de Krakeend binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 17. Trend van de Krakeend (als broedvogel) in Nederland.

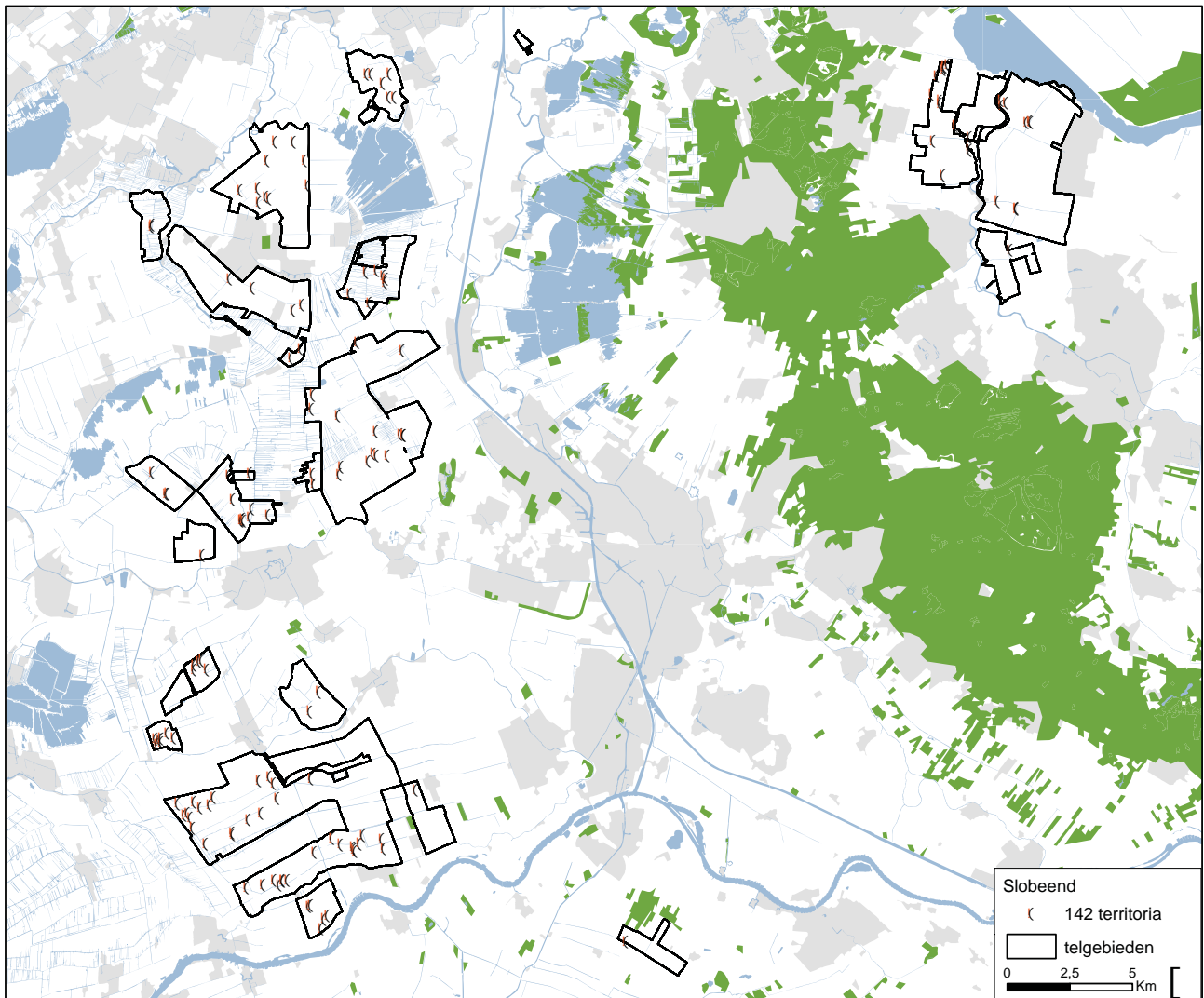

Figuur 18. Trend van de Krakeend (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

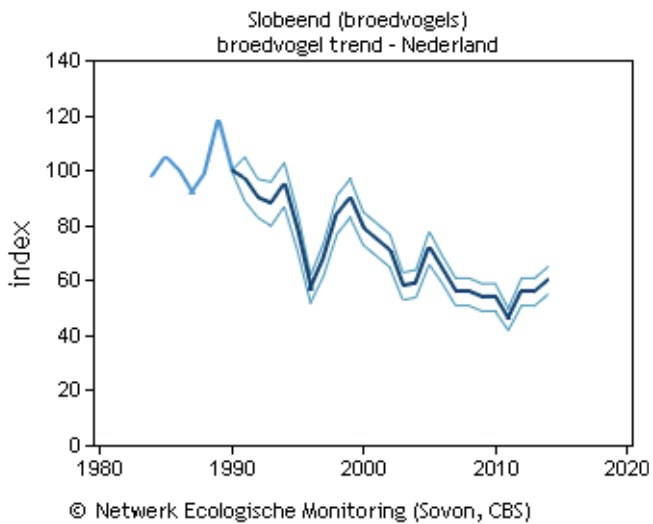
Slobeend - Rode Lijst-status: kwetsbaar

De Slobeend is een karakteristieke broedvogel van vochtige graslanden in het lage deel van het land inclusief het rivierengebied. De hoogste dichtheden zijn te vinden in de veenweidegebieden. Op de hoge gronden is hij veel schaarser. Lange tijd leek de Slobeend zich goed te kunnen handhaven in het Nederlandse landschap, enige afname in bijvoorbeeld de duinen (door verdroging) ten spijt. Sinds ongeveer 1990 nemen de landelijke aantallen echter

af en is deze eend vooral op de hoge gronden op veel plaatsen verdwenen. De afname zal op zijn minst deels een gevolg zijn van verlaging van waterpeilen en andere veranderingen in het steeds intensiever gebruikte boerenland. Binnen Utrecht is de stand opmerkelijk stabiel (zie figuur 21), al staat de populatie in het weidevogelkerngebied onder druk (afgaande op de tamelijke lage aantallen uit 2016).

Figuur 19. Territoria van de Slobeend binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 20. Trend van de Slobeend (als broedvogel) in Nederland.

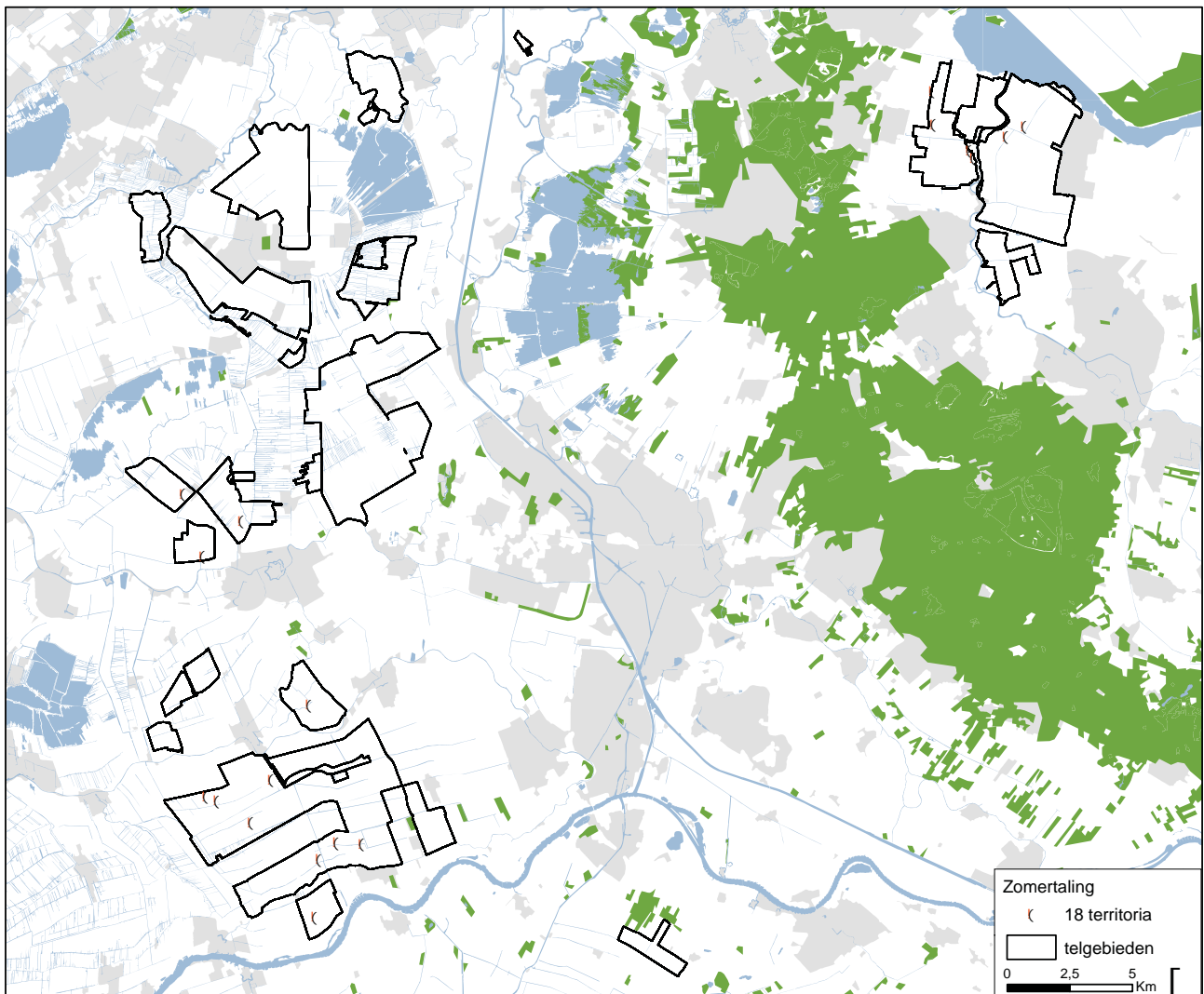

Figuur 21. Trend van de Slobeend (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

Zomertaling - Rode Lijst-status: kwetsbaar

Zomertalingen broeden vooral in vochtige open graslandgebieden – vaak reservaten - in het westen en

noorden van het land. Op de hoge gronden nestelt de soort alleen heel lokaal en vaak niet-jaarlijks. Zo

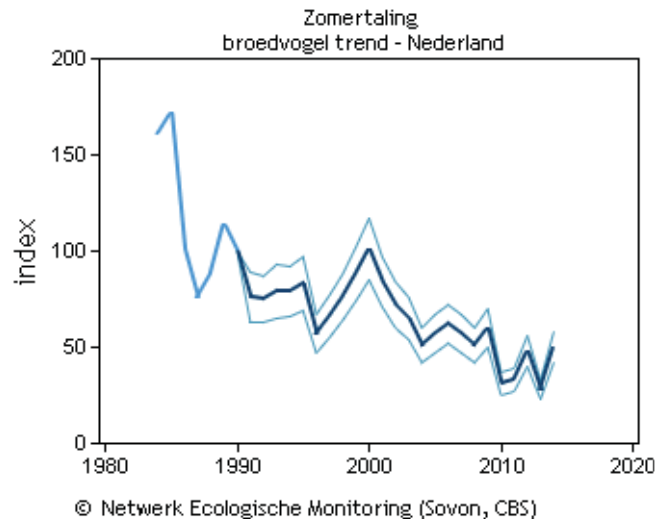
Figuur 22. Territoria van de Zomertaling binnen het onderzoeksgebied in 2016.

schaars als hij tegenwoordig is, zo algemeen was hij tot rond 1960. Daarna begon echter een steile achteruitgang die tot decimering van de broedpopulatie leidde en waarbij grote delen van het land hun Zomertalingen kwijtraakten. In agrarisch cultuurland viel de afname samen met intensiever grondgebruik: waterstandverlaging, frequent maaien, hogere beweidingsdruk enzovoort. Veel natuurgebieden werden ongeschikt door verdroging. Daar bovenop zorgden droogteperiodes in het overwinteringsgebied, de Sahel, voor massale sterfte. Heel lokaal kan natuurvriendelijke inrichting van gebieden in natte voorjaren leiden tot een (tijdelijke) terugkeer van de Zomertaling.

Van de Zomertaling zijn onvoldoende gegevens beschikbaar voor het berekenen van een Utrechtse trend. De aantallen van deze soort als broedvogel in de provincie zijn immers erg laag. Door de lage dichtheden en het tamelijk onopvallende gedrag – veelal rustig zwemmend in smalle poldersloten – is het geen eenvoudig te inventariseren soort. Figuur 23 toont de landelijke trendgrafiek.

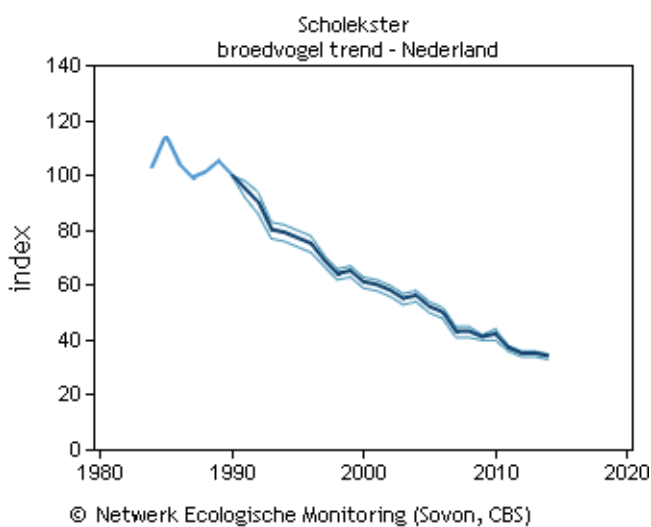
Scholekster

Scholeksters broeden vooral in natuurgebieden en boerenland en ontbreken alleen in bosrijke streken en kleinschalig cultuurlandschap. De verreweg hoogste dichtheden zijn te vinden in het westen en noorden van het land, vooral op kwelders maar meer regionaal ook in open polders met een afwisseling van gras- en bouwland. De Scholekster breidde zijn broedgebied in de twintigste eeuw sterk uit richting binnenland. Sinds ongeveer 1985 nemen de aantallen echter sterk af. De oorzaken daarvoor liggen

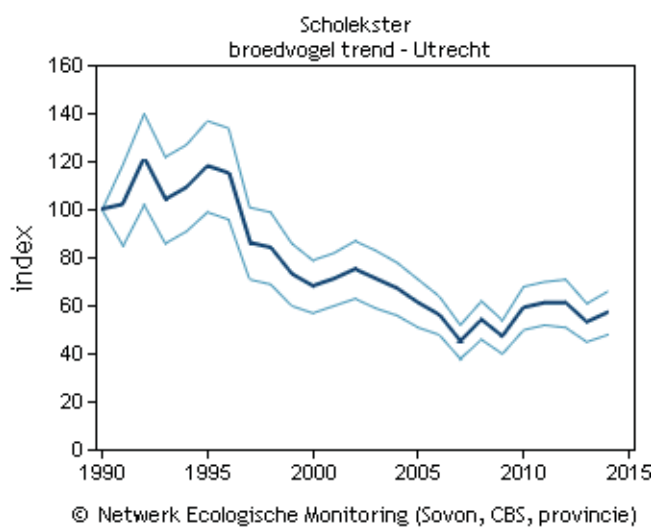

Figuur 23. Trend van de Zomertaling (als broedvogel) in Nederland.

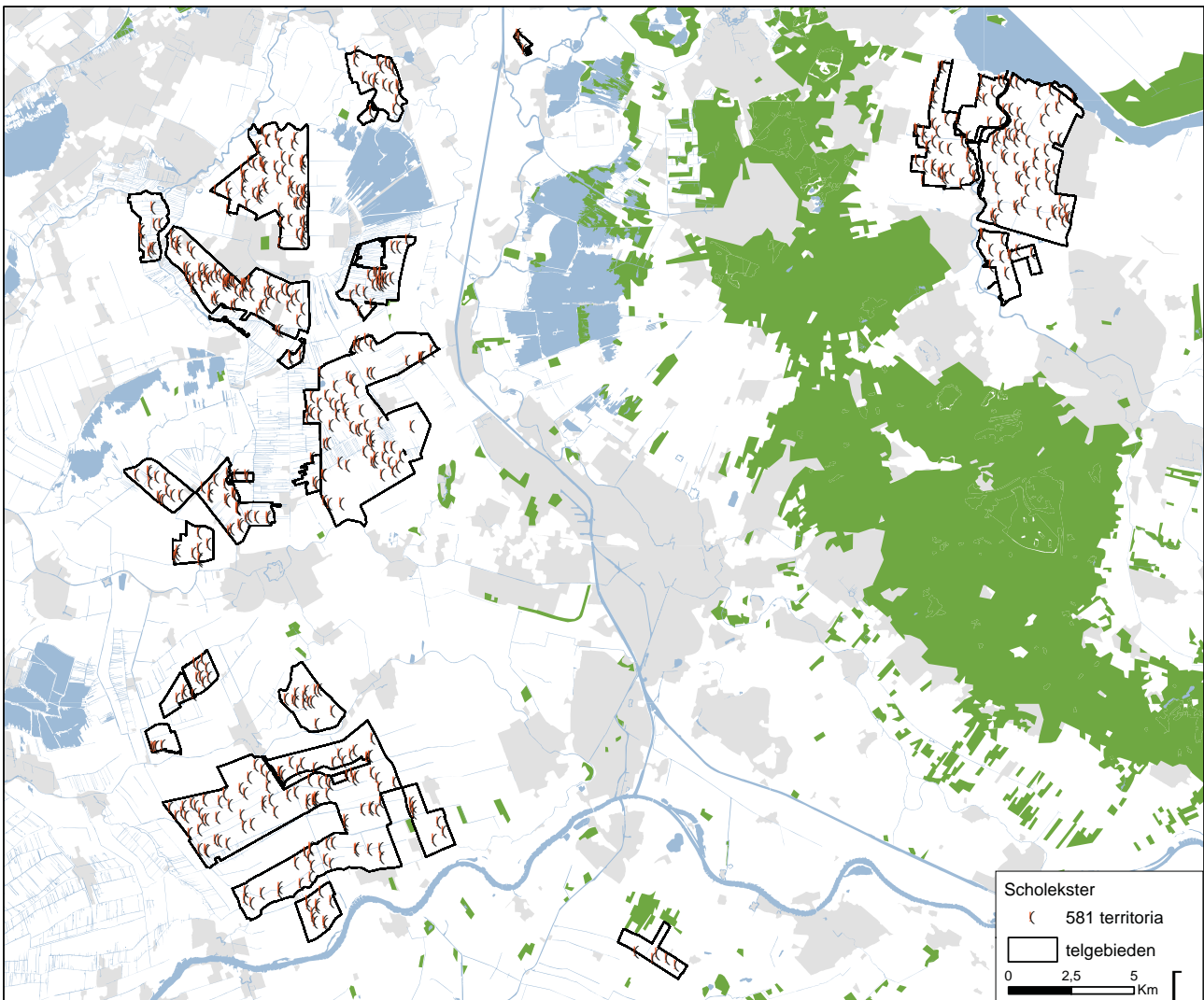
zowel in de broedtijd als winter. Broedvogels brengen vooral in het intensief gebruikte boerenland te weinig jongen groot, terwijl overwinteraars kampen met voedselgebrek. De afname van de aantallen in het weidevogelkerngebied in Utrecht loopt gelijk op met de landelijke afname. In 2016 kwam de soort wel nog in alle onderzochte deelgebieden voor, veelal in dichtheden van rond de vier territoria per 100 hectare.

Figuur 24. Trend van de Scholekster (als broedvogel) in Nederland.

Figuur 25. Trend van de Scholekster (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

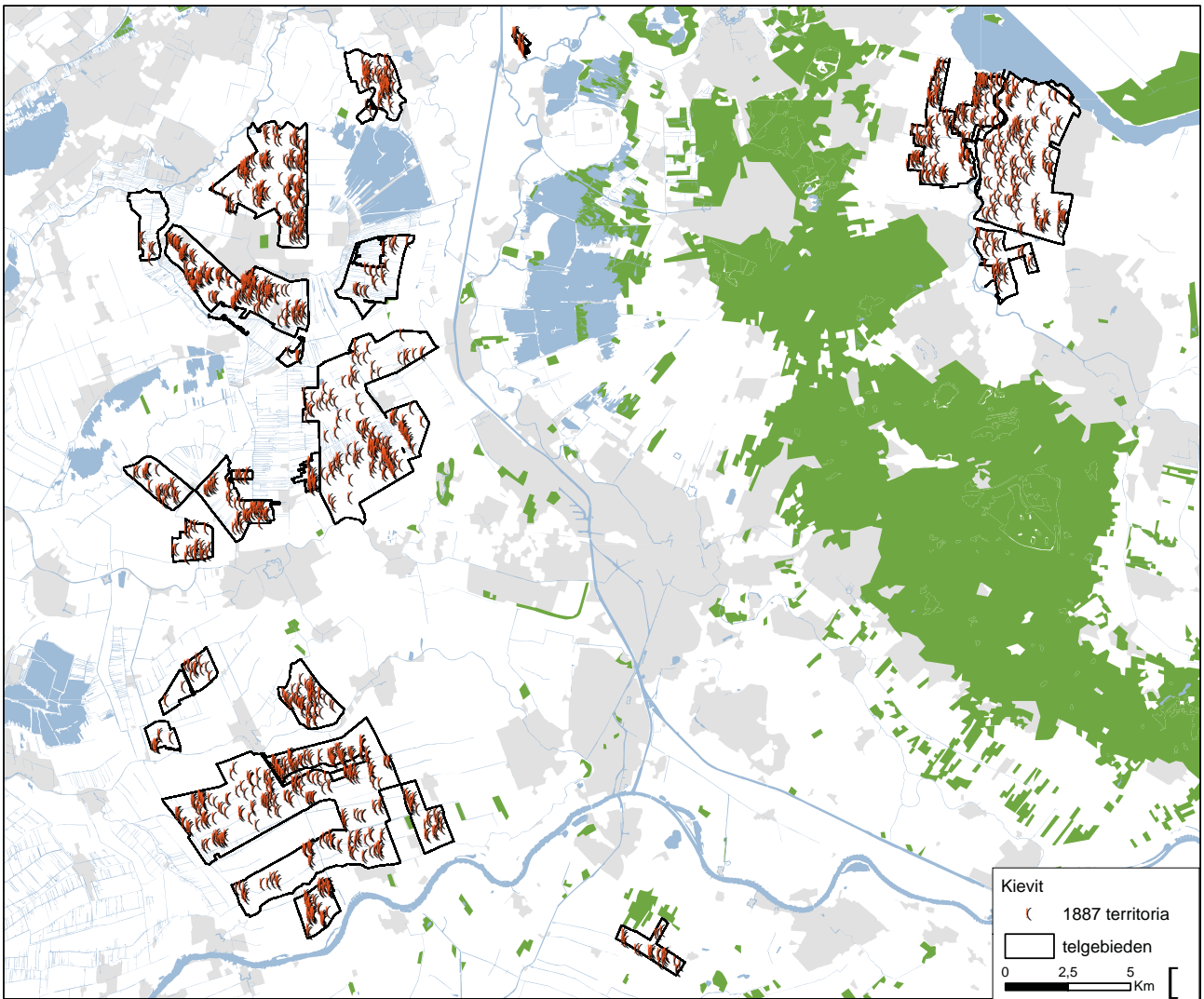
Figuur 26. Territoria van de Scholekster binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Kievit

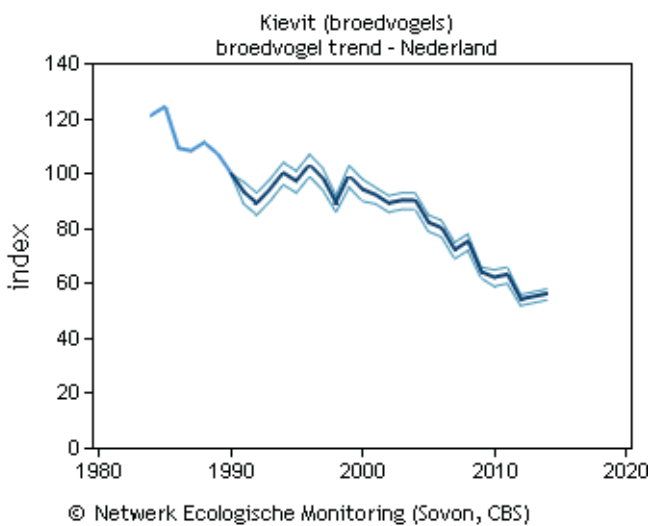
De Kievit ontbreekt alleen in zwaar beboste gebieden en stedelijke bebouwing. Hij bereikt de hoogste dichtheden in Laag-Nederland in vochtige open graslanden en in Hoog-Nederland in boerenland met een afwisseling van maïsland en gras. Lange tijd wist de Kievit zich aan te passen aan veranderingen in de landbouw. Daardoor breidde hij zijn broedgebied in de eerste helft van de twintigste eeuw uit over delen van Hoog-Nederland. Vanaf ongeveer 1990 nemen de aantallen af in het hele land. De steeds intensievere bedrijfsvoering in agrarisch cultuurland is de hoofdoorzaak, met verlies aan broedgebieden door stadsuitbreiding, nestpredatie en andere factoren als nevenoorzaken. Landelijk is de stand in 25 jaar tijd gehalveerd. (Mede hierom

hebben Vogelbescherming Nederland en Sovon 2016 uitgeroepen tot het Jaar van de Kievit; <https://www.sovon.nl/nl/jaarvandekievit>.)

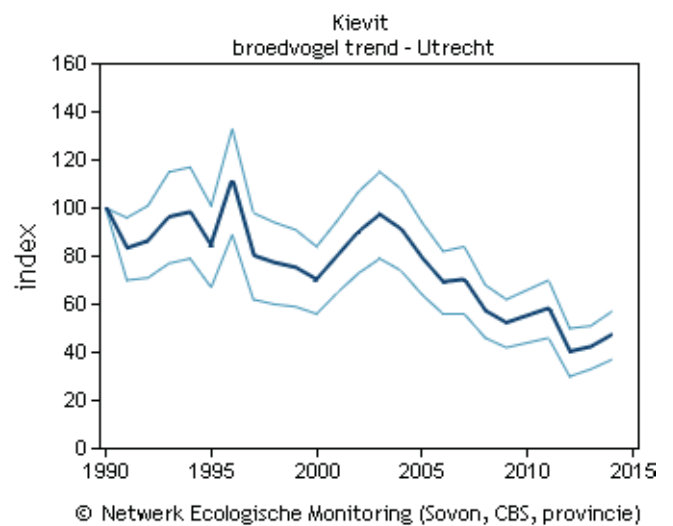
Met bijna 1900 territoria was de Kievit binnen het onderzoeksgebied nog steeds de talrijkste van de onderzochte soorten. In geen enkel deelgebied ontbrak hij. De gemiddelde dichtheid kwam uit op 11,8-12,6 territoria per 100 hectare. Relatief hoge dichtheden werden onder meer vastgesteld in de deelgebieden 45 ten westen van Kamerik (29,5 terr/100 ha), 35 ten zuidwesten van Mijdrecht (28,1) en 15 ten zuidoosten van Cabauw (26,0). Behalve op weilanden broedt de soort ook veelvuldig in akkerland.

Figuur 27. Territoria van de Kievit binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 28. Trend van de Kievit (als broedvogel) in Nederland.

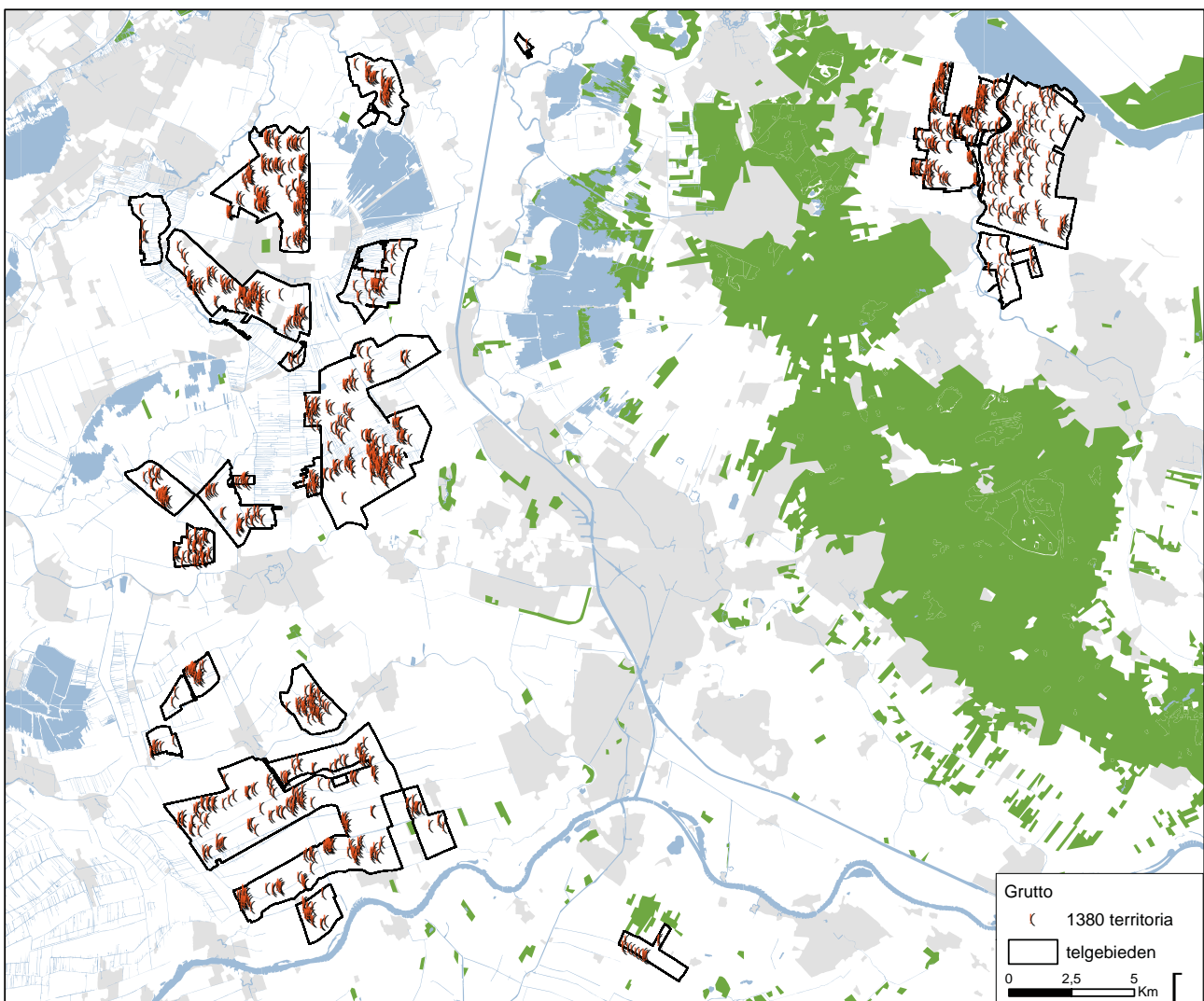
Figuur 29. Trend van de Kievit (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

Grutto - Rode Lijst-status: gevoelig

De 'koning van de weide' broedt in open graslanden in het lage deel van het land. De hoogste dichtheden komen voor op vochtige tot natte klei- en veengronden, met concentraties in Friesland, de Kop van Overijssel, Noord-Holland benoorden het Noordzeekanaal, het Groene Hart en Eemland. Op de hoge gronden is de soort schaars en langs de Grote Rivieren alleen plaatselijk vrij talrijk. Rond 1975 waren er nog 120.000 broedparen, ondanks enige afname. Deze afname heeft doorgezet, waarbij Hoog-Nederland nagenoeg ontruimd werd en de soort in grote delen van Laag-Nederland alleen in agrarische gebieden met een beheerovereenkomst en natuurgebieden met een weidevogeldoelstelling gedijt. Hoewel ook andere factoren meespelen, blijken ontwikkelingen in de agrarische sector funest voor Grutto's, met ontwatering en vroeg maaien als belangrijke factoren. Daarmee heeft de Nederlandse broedpopulatie, die binnen Europa de grootste is, sterk aan belang ingeboet.

Met bijna 1400 territoria en een gemiddelde dichtheid van 8,6 territoria per 100 hectare was de Grutto binnen het Utrechtse weidevogelkerngebied nog steeds de op één na talrijkste van de onderzochte soorten (alleen Kievit was talrijker). Hij ontbrak in geen enkel deelgebied. Dichtheden van meer dan 20 territoria per 100 hectare werden gehaald in de deelgebieden 7 Noordpolder en 8 Maatpolder bij Eemnes, 42 Polder Groot Mijdrecht Zuid en 47 ten zuiden van Zegveld. Het verspreidingsbeeld leek sterk op dat in 2014 en 2015 (zie figuren 30 en 31).

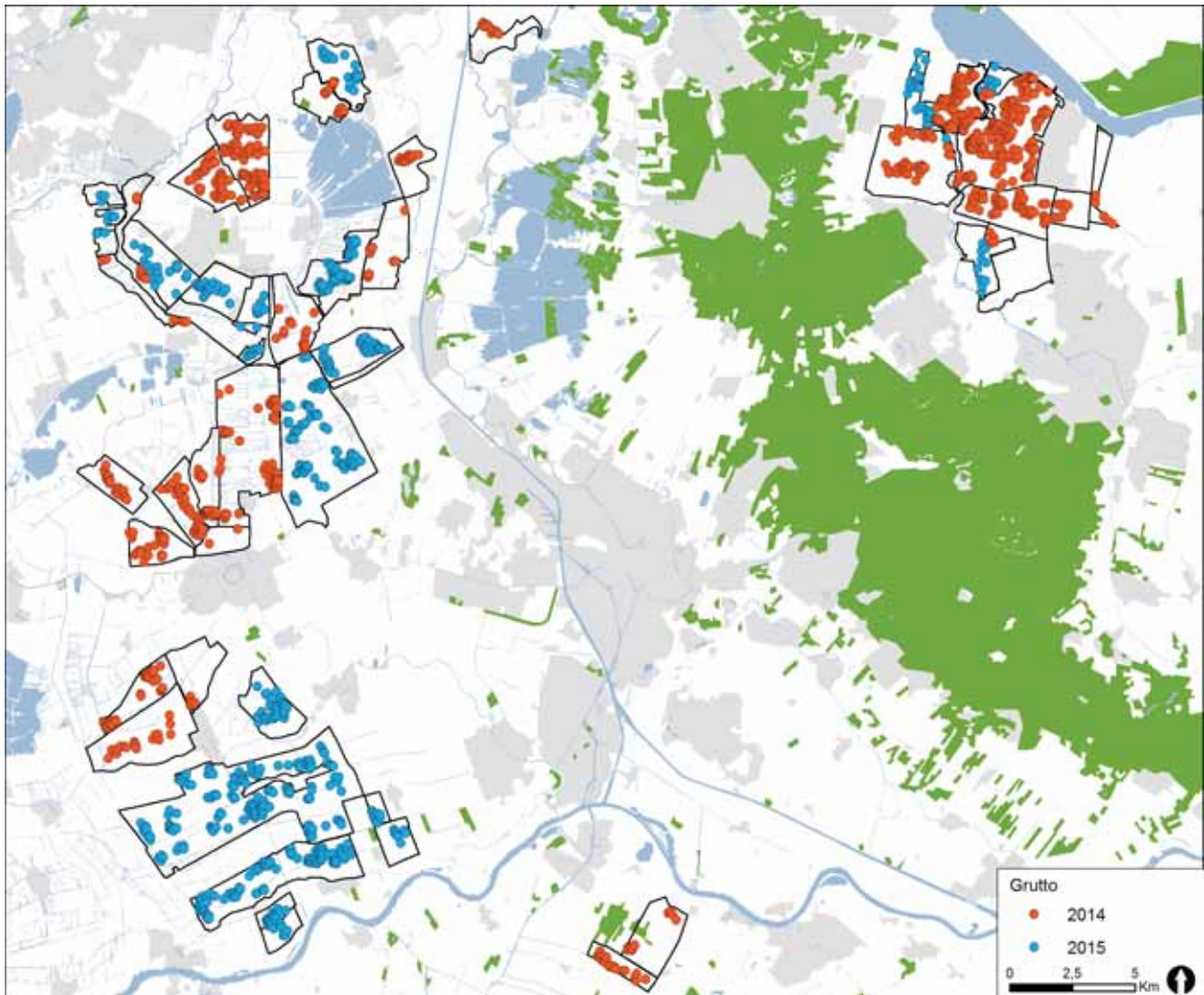
De landelijke trend van de Grutto laat een sterke daling zien (zie figuur 32). De populatieschatting voor 2011 kwam uit op 41.000-46.000 paren (Weidevogelbalans 2013). Sinds 2011 houdt Sovon voor Vogelbescherming Nederland bij hoeveel gruttokuikens er tijdens het broedseizoen opgroeien. In 2014 zijn naar schatting slechts ca. 4600 jonge Grutto's vlugvlug geworden. Deze schat-

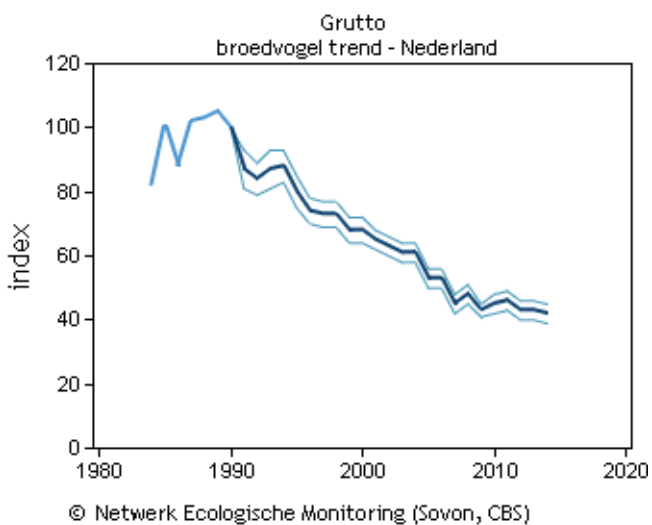
Figuur 30. Territoria van de Grutto binnen het onderzoeksgebied in 2016.

ting was de laagste in de reeks van vier recente jaren. Geconcludeerd werd dat het broedsucces in 2014 te laag was om de populatie te stabiliseren

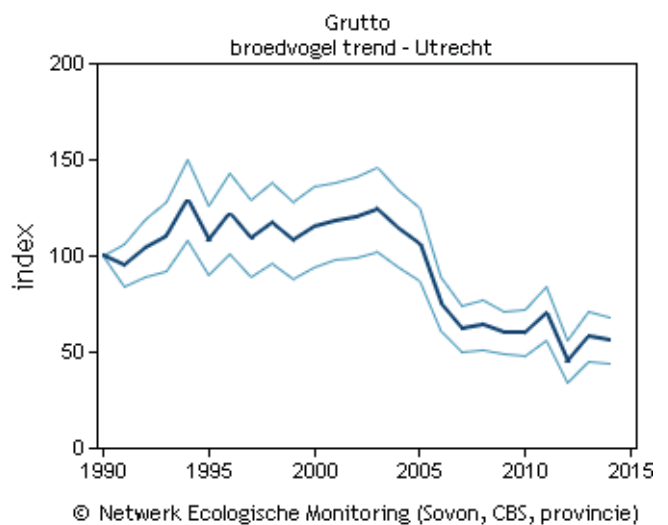
(Scheckerman *et al.* 2014). Er zijn geen aanwijzingen dat hier in 2015 en 2016 verandering in is gekomen.

Figuur 31. Territoria van Grutto in 2014 en 2015 (Slaterus & Majoer 2015).

Figuur 32. Trend van de Grutto (als broedvogel) in Nederland.

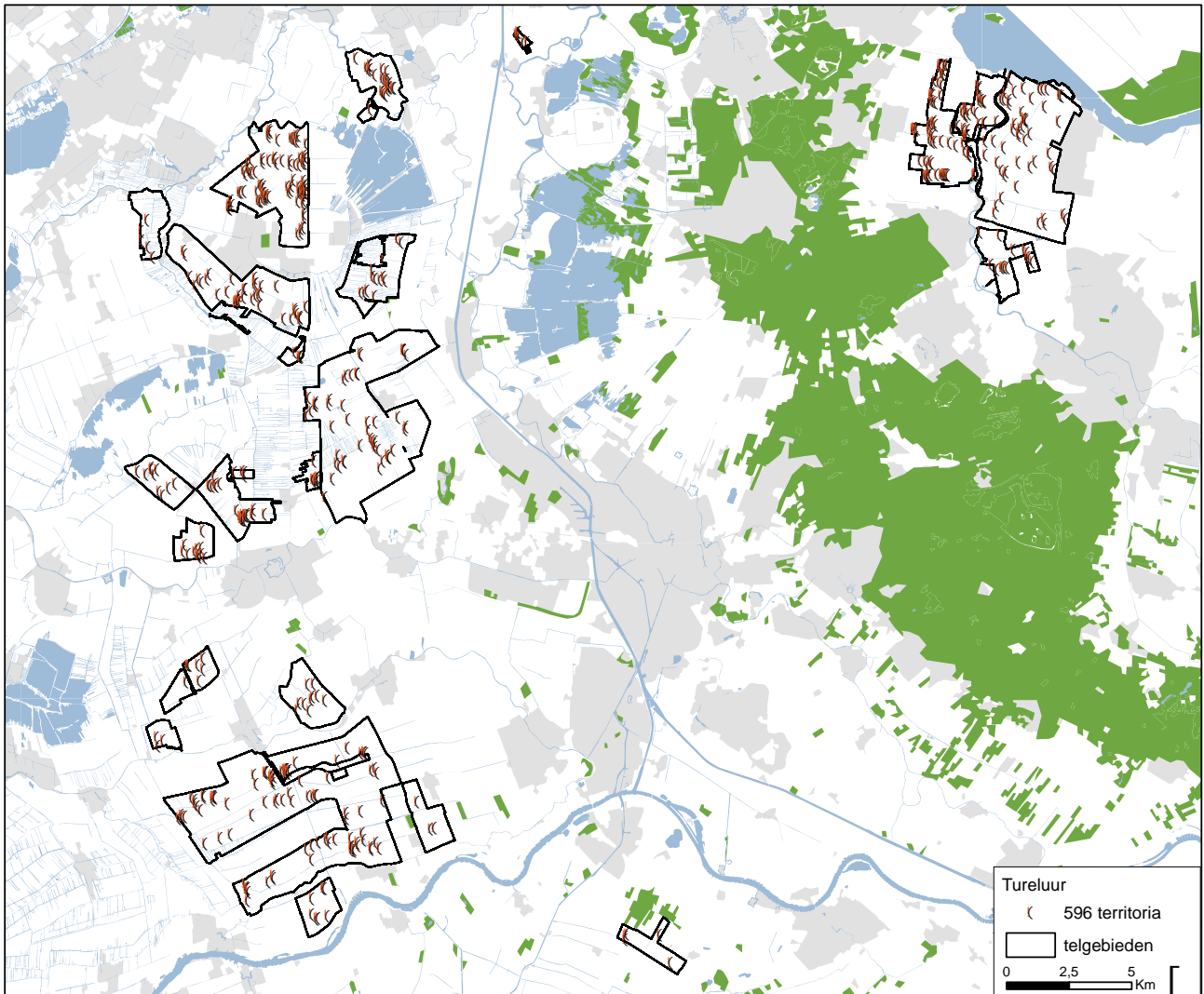

Figuur 33. Trend van de Grutto (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

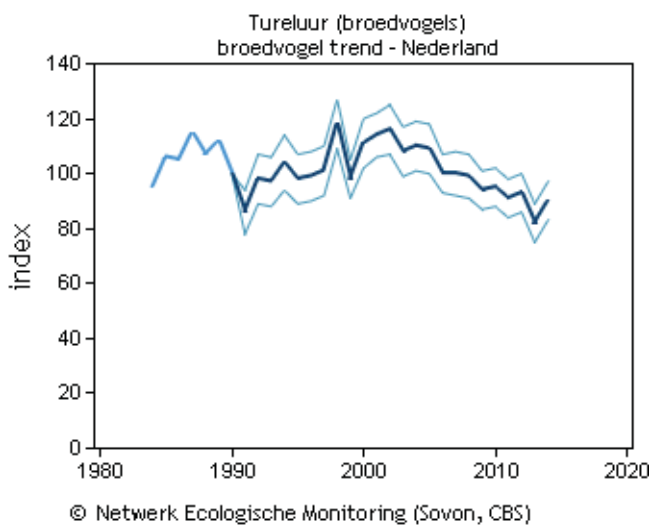
Tureluur - Rode Lijst-status: gevoelig

Tureluurs broeden vrijwel uitsluitend in de lage delen van het land, met de nadruk op kwelders en

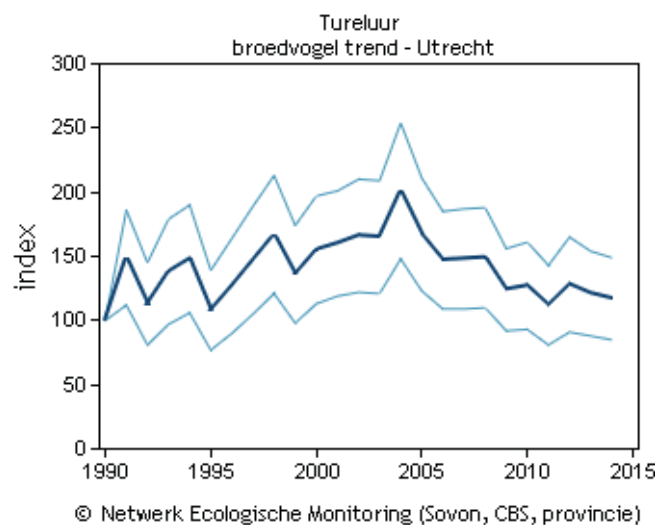
schorren in Wadden- en Deltagebied, naast natte open graslanden op venige bodem of klei. Het altijd

Figuur 34. Territoria van de Tureluur binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 35. Trend van de Tureluur (als broedvogel) in Nederland.

Figuur 36. Trend van de Tureluur (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

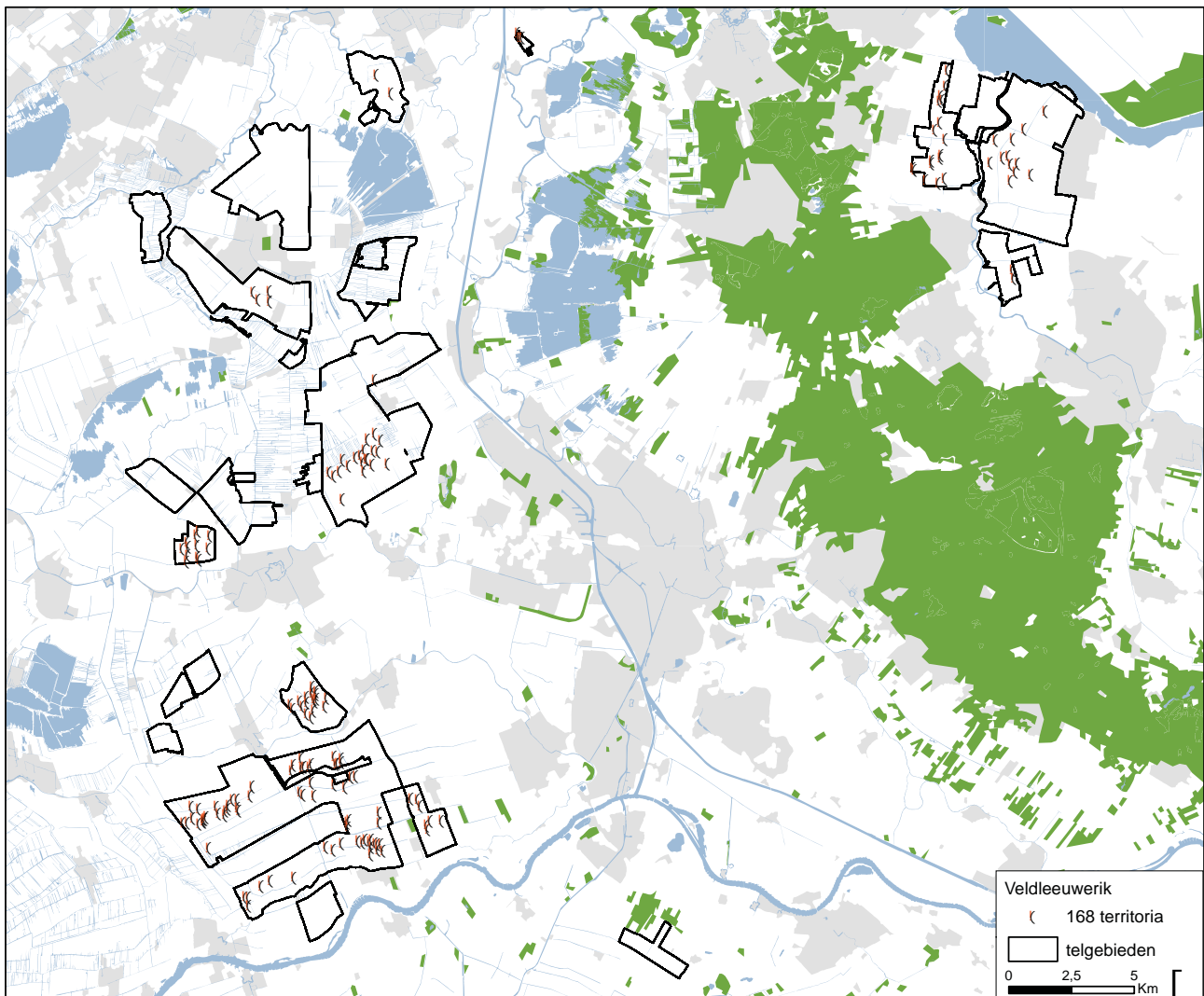
al spaarzame voorkomen op de hogere gronden is sinds ongeveer 1975 gaandeweg uitgedoofd. De landelijke aantallen namen af vanaf 1970 maar bleven vanaf ongeveer 1990 min of meer stabiel, ondanks verdere intensivering van het agrarisch landgebruik.

Veldleeuwerik - Rode Lijst-status: gevoelig

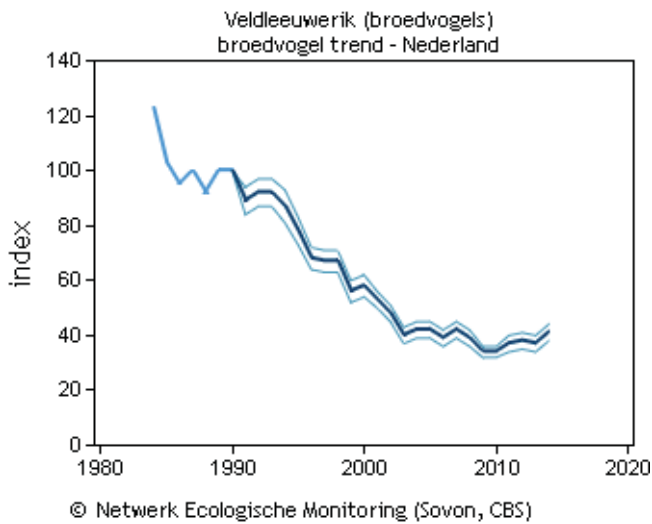
De Veldleeuwerik was rond 1975 nog een volstrekt normale broedvogel van het boerenland. Het was een van de talrijkste en meest verspreide broedvogels van Nederland. Sindsdien ging het hard bergafwaarts en de huidige populatie is maar een schim van die van weleer (zie figuur 38). De afname trof vooral graslandgebieden en in mindere mate akkerland. In andere biotopen (bijvoorbeeld heide en kwelders) handhaaft de soort zich beter, zoals in Utrecht op de voormalige vliegbasis Soesterberg. De Utrechtse trendgrafiek illustreert de snelle achteruit-

Sinds 2005 is echter toch sprake van een afname. Dit geldt ook voor het Utrechtse weidevogelkerngebied. In 2016 kwam de soort hier in alle deelgebieden voor, maar zelden in dichtheden hoger dan acht territoria per 100 hectare.

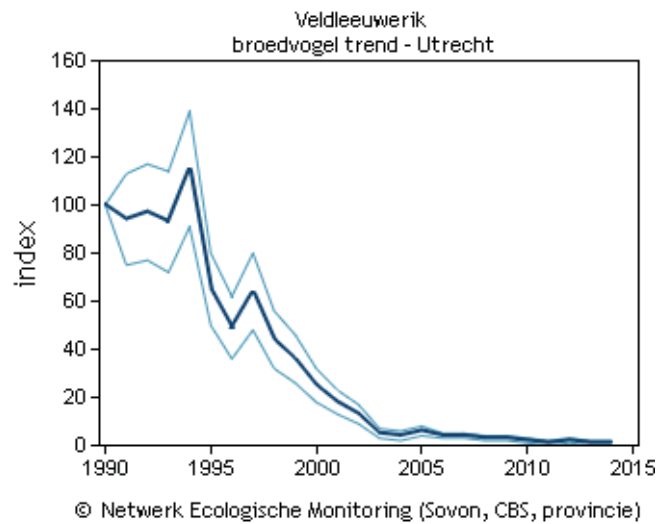
gang in de graslanden (zie figuur 39). Tijdens deze inventarisatie werden 168 territoria opgetekend, wat neerkomt op een gemiddelde dichtheid van één territorium per 100 hectare. Relatief hoge dichtheden werden gehaald in de deelgebieden 27 ten noorden van Polsbroek (5,4 terr/100 ha), 47 ten zuiden van Zegveld (5,3), 25 ten zuiden van Willeskop (4,5) en 18 bij Linschoten (4,3). In meer dan de helft van de onderzochte deelgebieden werd de soort echter helemaal niet als broedvogel vastgesteld.

Figuur 37. Territoria van de Veldleeuwerik binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 38. Trend van de Veldleeuwerik (als broedvogel) in Nederland.

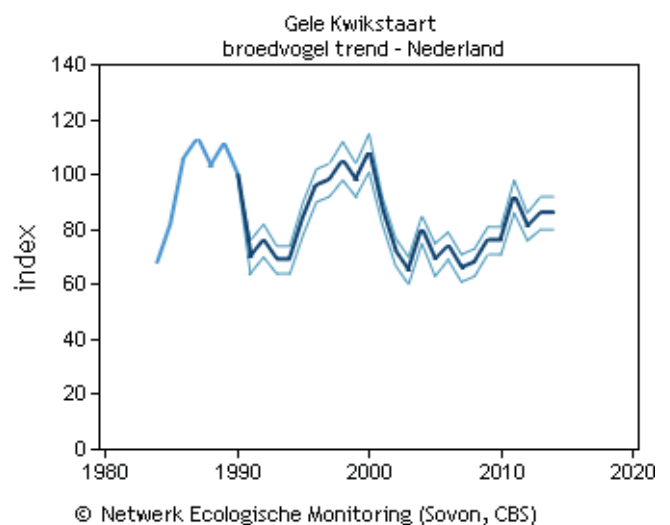

Figuur 39. Trend van de Veldleeuwerik (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

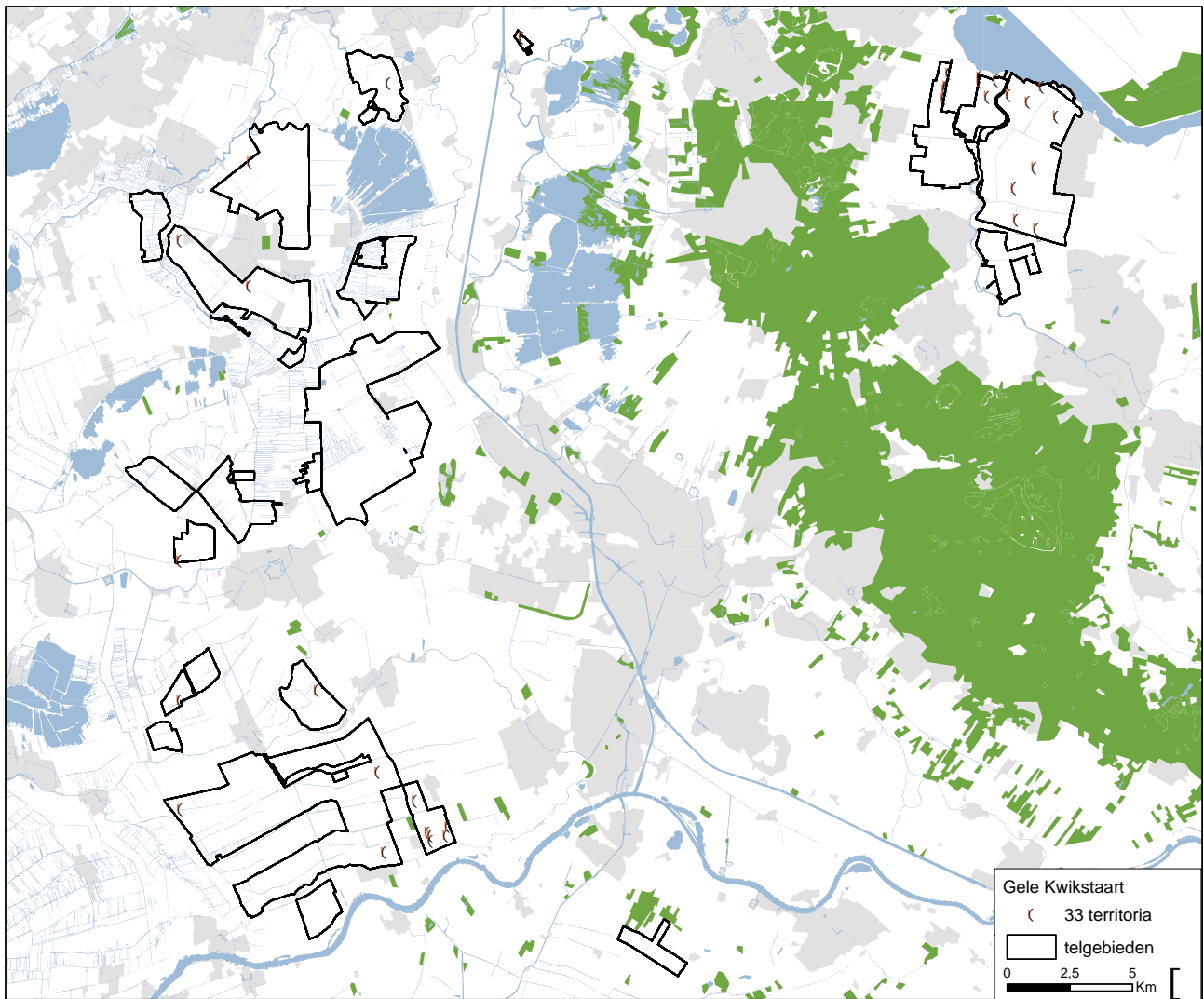
Gele Kwikstaart - Rode Lijst-status: gevoelig

De Gele Kwikstaart is tegenwoordig vooral een akkervogel. Hij bereikt de hoogste dichtheden in open akkerland op kleigronden, met name in Noord- en Zuidwest-Nederland en hier en daar in het rivierengebied en Flevoland. De soort is grotendeels verdwenen uit de graslanden, die tot enkele tientallen jaren geleden de favoriete broedbiotoop vormden. Het voorkomen aldaar blijft nagenoeg beperkt tot gebieden met aangepast beheer. De landelijke aantallen vertonen opmerkelijke schommelingen die deels te maken hebben met de neerslaghoeveelheden in de Sahel, het overwinteringsgebied. Op de langere termijn is onduidelijk in hoeverre de sterke afname in graslanden is gecompenseerd door toename op bouwland.

Van de Gele Kwikstaart zijn onvoldoende gegevens beschikbaar voor het berekenen van een Utrechtse trend. De aantallen van deze soort als broedvogel in de provincie zijn immers betrekkelijk laag. Figuur 40 toont de landelijke trendgrafiek.

Figuur 40. Trend van de Gele Kwikstaart (als broedvogel) in Nederland.

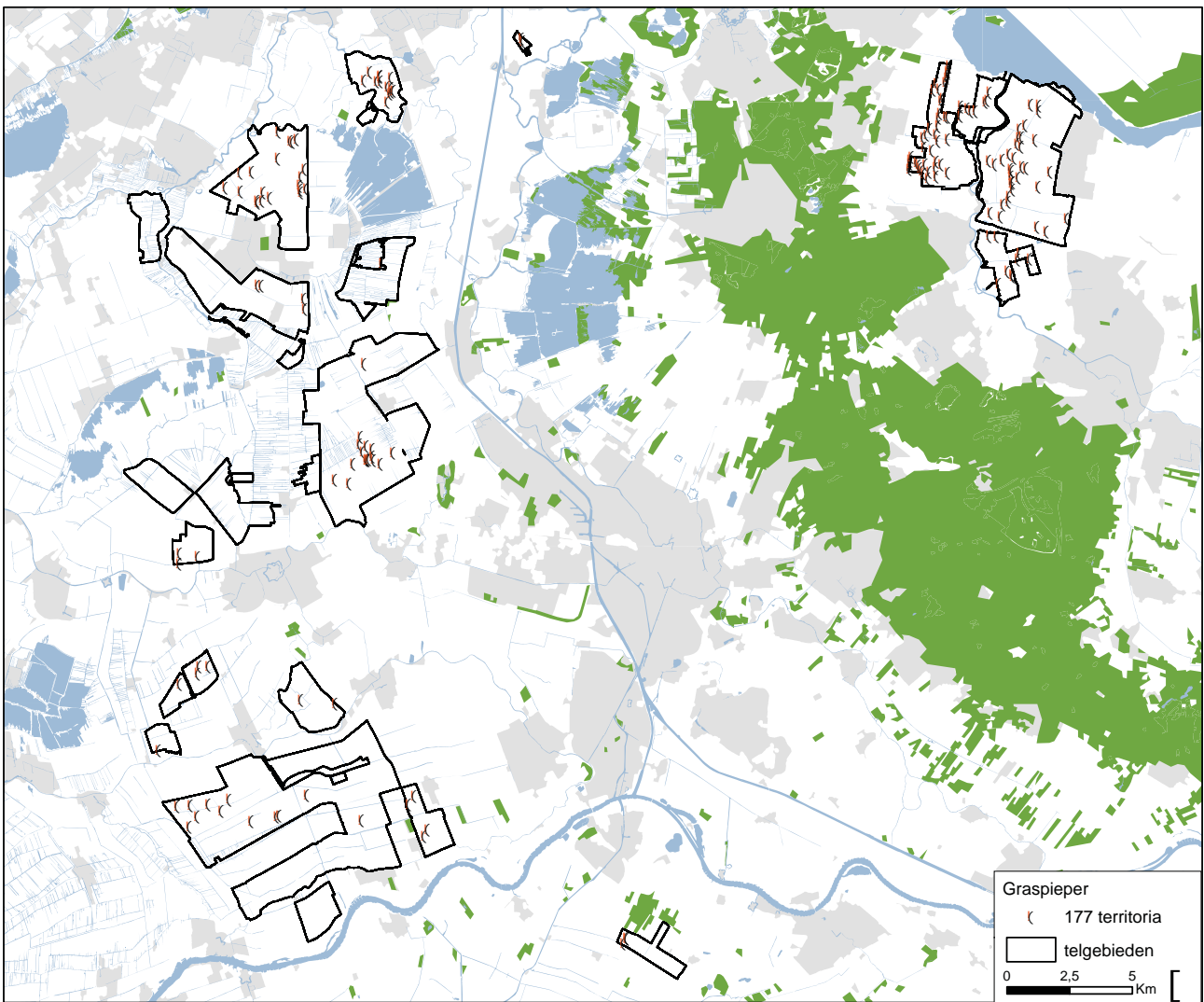

Figuur 41. Territoria van de Gele Kwikstaart binnen het onderzoeksgebied in 2016.

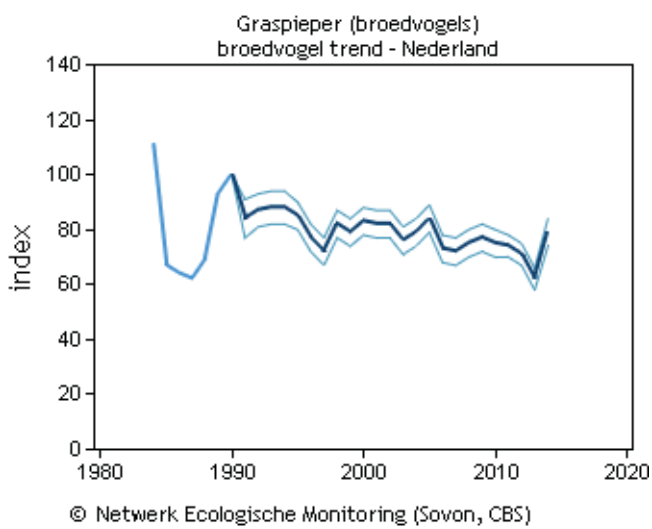
Graspieper - Rode Lijst-status: gevoelig

Graspiepers in boerenland broeden vooral in gebieden met een hoog aandeel bouwland en een grote lengte aan dijken en slootranden; hoge dichtheden in graslandgebieden komen tegenwoordig alleen nog voor bij wat extensiever grondgebruik. Ze nestelen ook in open heide- en duingebieden, op kwelders

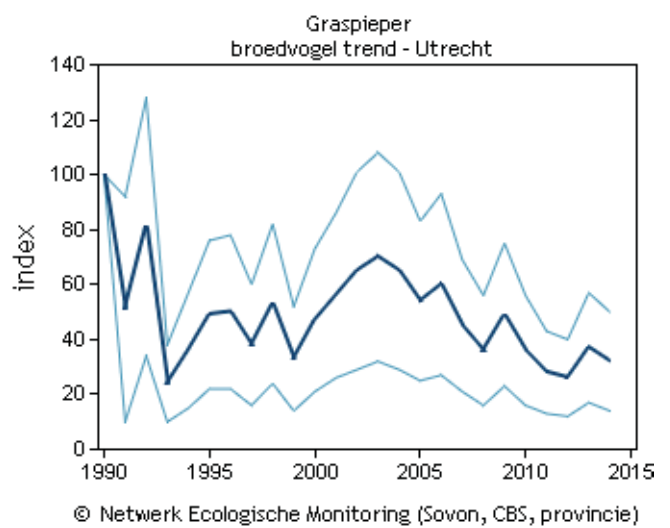
en schorren en in stedelijk gebied soms op braakliggende gronden. De verspreiding nam sinds 1975 duidelijk af in kleinschalige en verstedelijkte landschappen. De landelijke aantallen schommelen, met inzinkingen na winters die tot diep in de Zuidwest-Europese overwinteringsgebieden doordringen.

Figuur 42. Territoria van de Graspieper binnen het onderzoeksgebied in 2016.

Figuur 43. Trend van de Graspieper (als broedvogel) in Nederland.

Figuur 44. Trend van de Graspieper (als broedvogel) in de provincie Utrecht.

6. Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

In het voorjaar van 2016 werd meer dan 16.000 hectare aan agrarisch gebied in de provincie Utrecht geïnventariseerd op weidevogels. In totaal werden er 5758 territoria van alle onderzochte soorten tezamen vastgesteld. Dit komt neer op een gemiddelde dichtheid van 36,0 territoria per 100 hectare (of ca. 38,5 wanneer een scherpere begrenzing wordt gehanteerd). De talrijkste soorten waren Kievit (1887 territoria), Grutto (1380), Tureluur (596), Scholekster (581) en Krakeend (322). Van Tafeleend, Patrijs, Kwartelkoning en Kemphaan werden geen territoria vastgesteld.

Meer dan de helft van het onderzoeksgebied is ook tijdens eerdere grootschalige inventarisaties op weidevogels onderzocht, namelijk in 2006 en 2009. Een vergelijking van de resultaten laat zien dat de meeste soorten in deze periode fors in aantal zijn afgenomen. Zo daalde dichtheid van alle onderzochte soorten tezamen in dit gebied van 71,6 territoria per 100 hectare in 2006, naar 59,1 in 2009 en 38,3 in 2016. Vergelijkbare afnames zijn bekend van agrarische (grasland)gebieden elders. Vooral Kieviten zijn op veel plekken sterk afgenomen. De toename van de Krakeend past eveneens in het landelijke beeld.

Afgaande op kaarten van het kadaster (zie www.topotijdreis.nl) hebben zich sinds 2006 in het gros van de gebieden geen ingrijpende ruimtelijke veranderingen (zoals verstedelijking) plaats gevonden. De geconstateerde afnames van weidevogels laten zich dan ook niet verklaren door inkrimping van het areaal. Oorzaken zullen eerder gezocht moeten worden in processen waar ook weidevogels in andere delen van Nederland mee te kampen hebben, waaronder intensivering van de landbouw, verdroging enzovoorts.

Aanbevelingen

Voor een zo eenduidig mogelijke vergelijking van de resultaten is het raadzaam om bij toekomstige inventarisaties in het kader van beheermonitoring gebruik te maken van (ten minste een aantal) vaste proefvlakken met vaste begrenzingen.

Het verdient aanbeveling om de begrenzing van het weidevogelkerngebied op enkele plekken te corrigeren, zodat terreinen die ongeschikt zijn voor weidevogels (zoals gebouwen, kassen, bossage en recreatiegebieden) erbuiten vallen. In bijlage 1 is weergegeven welke deelgebieden het met name betreft.

Verwijzingen

- DE BOER V. & DE BONT M. 2006. Weidevogels van ANV De Lopikerwaard in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/31. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DER LANS F. & RONDAAN S. 2006. Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- MAJOOR F. 2006. Weidevogels van ANV Ark- en Eemland in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- POSTMA J. & MUILWIJK D. 2009. Weidevogels van ANV Lange Ruige Weide in 2009. Sovon-inventarisatierapport 2009/20. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- SCHEKKERMAN H., GERRITSEN G. & HOOIJMEIJER J. 2014. Jonge Grutto's uitgevlogen in Nederland in 2014: een aantalsschatting op basis van kleurringdichtheden. Sovon-rapport 2014/55. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SLATERUS R. & MAJOOR F. 2014. Weidevogelinventarisaties in provincie Utrecht in 2014. Sovon-rapport 2014/50. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SLATERUS R. & MAJOOR F. 2015. Tellingen van Grutto's en andere weidevogels in de provincie Utrecht in 2015. Sovon-rapport 2015/30. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DER STARRE R. 2006. Weidevogels van ANV Lange Ruige Weide in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2006-23. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VEENENDAAL D., WIERSEMA C. & BERGKAMP P. 2009. Weidevogels van ANV De Utrechtse Venen in 2009. Sovon-inventarisatierapport 2009/18. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- WEIDEVOGELBALANS 2013. Te downloaden: https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/PDFjes/Weidevogelbalans2013_def.pdf
-

Bijlage

Bijlage 1. Gecorrigeerde oppervlaktes per deelgebied

Voor een goede vergelijking van de dichtheden met die van inventarisaties uit eerdere jaren, waarbij het onderzoeksgebied op perceelniveau was begrensd, is voor elk deelgebied een inschatting gemaakt van het aandeel aan gebouwen, kassen, bossage, golfbanen, enzovoorts.

	Totale oppervlakte (ha)	Schatting aandeel ongeschikt terrein (in %)	Schatting oppervlakte (ha) geschikt biotoop		Totale oppervlakte (ha)	Schatting aandeel ongeschikt terrein (in %)	Schatting oppervlakte (ha) geschikt biotoop
1 Vianen	227,1	5	216	28 Polder Polsbroek West	243,6	5	231
2 Bloklandpolder	245	5	233	29 Polder Polsbroek Oost	381,8	5	363
3 Vechtvallei	472,6	5	449	30 Donkereind	351	5	333
4 Polder Zeldert	357,9	5	340	31 Wilnis Veldzijde ZO	242,7	25	182
5 Polder de Haar	332	5	315	32 Wilnis Veldzijde N	242,5	15	206
6 Zuidpolder	454,6	5	432	33 Wilnis Veldzijde W	196,2	15	167
7 Noordpolder-Eemnes	260,3	0	260	34 Polder Derde Bedijking N	148,6	30	104
8 Maatpolder	322,2	5	306	35 Polder Derde Bedijking Midden	192,3	5	183
9 Bickerspolder NO	316,5	5	301	36 Polder Derde Bedijking Zuid	158,7	10	143
10 Bickerspolder NW	316,6	10	285	37 Polder Groot Mijdrecht Noord	218,8	10	197
11 Bickerspolder ZW	383,5	5	364	38 Polder Groot Mijdrecht Midden	203,4	5	193
12 Bickerspolder ZO	413,1	5	392	39 Waverveen	218,8	20	175
13 Polder de Haar (2)	261,9	5	249	40 Polder de Eerste Bedijking Z	270,6	10	244
14 Polder Lopikerkapel	306	5	291	41 Polder de Eerste Bedijking N	177,5	5	169
15 Polder Cabauw	265,5	5	252	42 Polder Groot Mijdrecht Zuid	137	10	123
16 Ruige Weide	278,2	5	264	43 Demmerik	154,9	10	139
17 Polder Groot Hekendorp	123,5	0	124	44 Polder Zegvelderbroek	310,1	10	279
18 Snelrewaard	423,2	5	402	45 Polder Kamerik	152,5	0	153
19 Polder Lopik West	529,7	5	503	46 Polder Zegveld	346	5	329
20 Polder Lopik Oost	476,9	5	453	47 Polder Rietveld	224,3	0	224
21 Zuidelijk Benedeneind	249,6	5	237	48 Polder Portengen	264,3	5	251
22 Noordelijk Benedeneind West	218,4	5	207	49 Groot en Klein Oud Aa Oost	497,6	10	448
23 Noordelijk Benedeneind Oost	311,9	5	296	50 Groot en Klein Oud Aa West	425,7	5	404
24 Willeskop Oost	215,6	5	205	51 Polder Kockengen Noord	349,4	5	332
25 Willeskop West	266,9	0	267	52 Polderd Kockengen Zuid	1118,4	5	1062
26 Hoenskop Noord	445,6	15	379	Totaal	16.013,3		14.969
27 Hoenskop Zuid	312,3	0	312				

In opdracht van:

provincie Utrecht

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

